

PRVI RURALNI PARLAMENT BOSNE I HERCEGOVINE

**PRVI
RURALNI PARLAMENT
BOSNE I HERCEGOVINE**

Dijalogom za ljepšu budućnost ruralnih zajednica

Sarajevo, 15. maj 2015. godine

Sadržaj

Predgovor	7
Uvod	8
I. Ruralni parlament kao glas ruralnog stanovništva	10
Osnovne informacije o ruralnim parlamentima	10
Ruralni parlamenti u Evropi	11
II. Preporuke prvog Ruralnog parlamenta Bosne i Hercegovine	12
A. Preporuke za unapređenje poljoprivrede Bosne i Hercegovine	15
B. Preporuke za unapređenje ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine	25
C. Preporuke za unapređenje uloge civilnog društva u ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine	35
Prilog I	45
Deklaracija Ruralnog parlamenta	46
Prilog II III	53
Lista govornika	55
Lista učesnika	56

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije,
a podržana je od švedske organizacije We Effect u
okviru projekta ACoRD (Alliance for Common Rural
Development). Sadržaj ove publikacije je isključiva
odgovornost ACED-a i ni u kom slučaju ne predstavlja
stanovišta Evropske unije.
Ruralni parlament je organizovan u okviru projekta
ACoRD.

Projekat finansira
Evropska unija

Projekat podržava švedska
organizacija WeEffect

PREDGOVOR

PREDGOVOR

Publikacija koja se nalazi pred vama je nastala kao rezultat prvog bosansko-hercegovačkog Ruralnog parlamenta, koji je organizovan 15. maja 2015. godine u Domu naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Ruralni parlament je okupio predstavnike javnog, privatnog i civilnog sektora, a inicijatori ovog dešavanja su organizacije civilnog društva koje su okupljene u Mrežu za ruralni razvoj u Bosni Hercegovini.

U toku priprema prvog Ruralnog parlamenta Bosne i Hercegovine, sprovedeno je niz konsultacija i održana su dva okrugla stola u Banja Luci i Sarajevu, na kojima se diskutovalo o problemima i prioritetima u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja. Takođe, u saradnji sa stručnjacima sa naučno-istraživačkim institucijama, obavljeno je istraživanje prioriteta razvoja u domenu poljoprivrede, ruralnog razvoja i uloge civilnog društva u ruralnom razvoju u Bosni i Hercegovini. Iz navedenih prioriteta definisane su preporuke za unapređenje spomenutih oblasti, a iste su bile predmet usvajanja na održanom Ruralnom parlamentu.

U prvom dijelu publikacije, kratko je dat osvrt na trenutno stanje poljoprivrede i ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine. Dalje se mogu pronaći informacije o ulozi i značaju održavanja ruralnih parlamenta za ruralne zajednice država širom Evrope. Takođe, donosimo vam opis prioriteta i preporuka za unapređenje poljoprivrede, ruralnog razvoja i uloge civilnog društva u ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine, kao i usvojenu Deklaraciju prvog Ruralnog parlamenta Bosne i Hercegovine.

Ovim putem želimo da se zahvalimo svim onima koji su dali podršku i učestvovali u organizaciji Ruralnog parlamenta. Takođe, zahvaljujemo se gostima iz svih evropskih zemalja koji su uveličali naš događaj, a na ovom mjestu želimo da uputimo posebnu zahvalnost svim učesnicima prvog Ruralnog parlamenta Bosne i Hercegovine.

PREDGOVOR

UVOD

Bosna i Hercegovina je jedna od najruralnijih zemalja u Evropi i više od 60 % njenog stanovništva živi u ruralnim područjima. Brojne provedene analize u Bosni i Hercegovini dijele stav da ruralna područja naše zemlje raspolažu sa različitim potencijalima za razvoj, kao što su raspoloživi zemljšni resursi, bogatstva prirodnih izvorskih voda, netaknuta priroda, biološka i geološka raznolikost, poljoprivredni, šumski i drugi resursi za razvoj privrednih aktivnosti, jeftina radna snaga itd.

Međutim, u ruralnim područjima se slabo generišu radna mjesta i pokreću preduzetničke inicijative koje vode ka zapošljavanju, što za posljedicu ima migracije, smanjenje i starenje populacije, nizak nivo dostupnosti fizičke i društvene infrastrukture, nizak dohodak domaćinstava i odlazak mladih.

Poljoprivredna proizvodnja predstavlja najvažniji sektor razvoja ruralnih područja kako sa stanovišta raspoloživih resursa tako i sa stanovišta upošljavanja ruralnog stanovništva. Iako poljoprivreda predstavlja strateški cilj razvoja naše zemlje i prioritetni sektor koji pruža široku lepezu mogućnosti, postoje brojni problemi koji zaustavljaju njen razvoj. Poljoprivredne proizvođače karakteriše nizak nivo primjene novih znanja i inovacija i nedostatak izvora finansiranja za modernizaciju proizvodnje, a dok je problem plasmana proizvoda konstantno prisutan u agrarnom sektoru. Pored očigledne niske konkurentnosti naših proizvođača, neuređeno spoljnotrgovinsko poslovanje ne ide u prilog razvoju ove djelatnosti.

Razvoj ruralnih područja Bosne i Hercegovine ne bi trebalo da bude usmjeren samo ka razvoju poljoprivrede. Dokaz za to su brojne druge nepoljoprivredne djelatnosti čiji resursi se mogu valorizovati i čiji efekti mogu doprinijeti održivom razvoju ruralnih područja. Prije svega, diverzifikacija ruralne ekonomije može se ostvariti u šumarstvu, turizmu, obnovljivim izvorima energije, oživljavanju starih zanata itd.

Razvoj ruralnih područja moraju pratiti adekvatno zakonodavna regulativa i jasni strateški dokumenti razvoja na svim nivoima vlasti. U donošenje i provođenje politika ruralnog razvoja potrebna je adekvatna uključenost javnog, privatnog i civilnog sektora. Pored uključenosti, svako od navedenih aktera, sa stanovišta svog postojanja, treba da preuzme ulogu i odgovornost za dobrobit ruralnih zajednica Bosne i Hercegovine.

Uloga civilnog društva u razvoju ruralnih područja je multifunkcionalna i aktivnosti organizacija iz ovog sektora doprinijeli su brojnim dobrobitima u ruralnim zajednicama u Bosni i Hercegovini. Međutim, opšti je utisak da civilno društvo ima potencijala da bude još važniji akter u ruralnom razvoju naše zemlje, a kako bi se to postiglo, potrebno je da radi na otklanjanju i ublažavanju brojnih prepreka sa kojima se suočavaju.

Važno je istaći da je civilni sektor već napravio veliki korak naprijed i formirao Mrežu za ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini. Mreža za ruralni razvoj treba da bude samo početak pokretačkih aktivnosti organizacija civilnog društva koje će biti usmjerene na održivi razvoj ruralnih područja Bosne i Hercegovine. Jedan od takvih aktivnosti je svakako pokretanje inicijative za održavanje prvog Ruralnog parlamenta Bosne i Hercegovine.

Miodrag Matavulj,
Predsjednik MRRBiH

Osnovne informacije o ruralnom parlamentu¹

RURALNI PARLAMENT KAO GLAS RURALNOG STANOVNIŠTVA

Ruralni parlament je događaj i proces, prilika za zajedničko razmišljanje, traženje rješenja i rasprava svih onih koje povezuje želja, briga i odgovornost za budućnost ruralnih područja. Ruralni parlament otvara vrata novim kreativnim rješenjima i zamislima koji su podstaknuti dijalogom donosioca odluka i predstavnika ruralnih zajednica.

Ciljevi ruralnih parlamenata razlikuju se zavisno od država, ali svima je zajednički element susret stanovnika ruralnih područja i razmjena iskustva. Prenos znanja i dobre prakse može biti u obliku posjeta na terenu, radionica ili seminara. Na okruglim stolovima i živim raspravama učesnici iznose svoja mišljenja o osnovnim potrebama u svojim područjima i prezentuju viziju ruralnog razvoja. To može biti u obliku deklaracije, donesenih na planiranim sjednicama ili samo u obliku mišljenja i primjedbi iznesenih u vezi sa posebnim temama, kao što su Zajednička poljoprivredna politika ili siromaštvo ili lanac vrijednosti hrane itd.

Ruralni parlamenti predstavljaju idealnu priliku za ruralne aktere kao jedan od najznačajnijih alata za integralni ruralni razvoj. Države sa bogatim iskustvom u tom području nastoje unaprijediti kvalitet takvih događaja i zainteresovane su učiti na primjerima najbolje prakse i na temelju razmijene relevantnih iskustava. Ruralni parlament predstavlja metodologiju za jačanje pozicije ruralnih organizacija u društvu i istovremeno predstavlja učinkovit alat za jačanje kapaciteta ruralnih organizacija. Načelo „odozdo prema gore“ omogućava svim učesnicima da iznesu svoje mišljenje i da uspostave direktni dijalog sa stručnjacima, naučnicima, političarima o svojim problemima i zahtjevima. Uključiv, transparentan i demokratski način razmijene mišljenja i iskustva između učesnika svih profila i iz svih odgovarajućih segmenata predstavlja jedan od značajnih ključnih načela budućeg društva. Ruralni parlamenti doprinose viziji o boljem svijetu od svijeta kojeg imamo danas. Civilno društvo igra odlučujuću ulogu u inicijativi ruralnih

parlamenata. Obično je pokretač jedna organizacija, tj. krovno udruženje za ruralni razvoj, a nekoliko ostalih organizacija, kao što su nadležna ministarstva poljoprivrede, učestvuju u pripremi i provođenju ruralnih parlamenata. Važno je istaknuti da ruralni parlamenti predstavljaju inicijativu koja se temelji na načelu „odozdo ka gore“, te time predstavljaju glas ruralnog segmenta u smislu političkog čina. Ljudi iz svih dijelova i sektora učestvuju na ruralnim parlamentima, od građana pa sve do visoko pozicioniranih političara u pojedinačnim državama, a uključujući i stručnjake, naučnike, aktiviste i druge učesnike. Obično na njima učestvuje i međunarodni gosti, no oni su uvijek u manjini. Glavna riječ imaju ljudi sa sela, pokreti, mali preduzetnici, turističke, kulturne i sportske organizacije, mlađi i starije osobe.

Inicijativa ruralnih parlamenata nastala je u Švedskoj i traje već duže od 20 godina. Od održavanja prvih ruralnih parlamenata u Švedskoj devedesetih godina prošlog vijeka, ova se metoda participativnog učestvovanja ljudi iz cijele države proširila izvan granica Švedske, prije svega u Finsku, Estoniju, Slovačku i Holandiju. Dva paneuropska partnerstva (mreže) za ruralni razvoj, PREPARE i ERCA organizovali su 2013., zajedno s Evropskim privrednim i socijalnim odborom, prvi Evropski ruralni parlament. Drugi Evropski ruralni parlament održava se u novembru 2015. godine.

Ruralni parlamenti nisu institucije niti organizacijske strukture. Ruralni parlamenti predstavljaju događanja u trajanju od jednog dana, kao u Holandiji i Litvaniji ili dva dana u Sloveniji i Latviji, pa sve do četiri dana, kao što je to slučaj u Švedskoj i Estoniji. Najveći ruralni parlamenti održavaju se u Švedskoj i okupljaju oko 10 000 ljudi. Svi ostali su manji no ipak svi su slični na temelju nekoliko obilježja. To su događanja koja se organizuju u većini slučajeva svake dvije godine, a ponekad i jednom godišnje i dobro su zastupljeni u javnim medijima te time predstavljaju ujedinjeni glas ruralnog stanovništva kao relevantnog društvenog faktora.

Ruralni parlamenti u Evropi

¹RURAL PARLAIMENTS - Emerging participative democracy - PREPARE NETWORK
<http://www.preparenetwork.org/publications>

Preporuke prvog Ruralnog parlamenta Bosne i Hercegovine

U uvodu je ukratko pomenuto stanje poljoprivrede i ruralnog razvoja u Bosni Hercegovini. Pored dostupnih resursa i prilika koje su nude, očita je prisutnost brojnih poteškoća koje utiču na kvalitet života ruralnog stanovništva. Civilno društvo, kroz jasnu i veću ulogu i izgrađene kapacitete, treba da ukazuje na probleme i šanse ruralnih zajednica i da pokreće inicijative koje će rezultirati da se glas i potrebe ruralnog stanovništva snažno čuju. Takve potrebe su prepoznate od strane organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini i organizovan je prvi Ruralni parlament Bosne i Hercegovine.

Ruralni parlament je održan 15. maja 2015. godine u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH u Sarajevu. Ruralni parlament okupio je sve aktere ruralnog razvoja iz svih sektora i na svim nivoima i ukupno 124 učesnika prisustvovalo je ovom događaju.

Za potrebe pripreme diskusije prvog Ruralnog parlamenta Bosne i Hercegovine obavljeno je istraživanje u domenama:

1. Poljoprivrede,
2. Ruralnog razvoja i
3. Uloge civilnog društva u ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine.

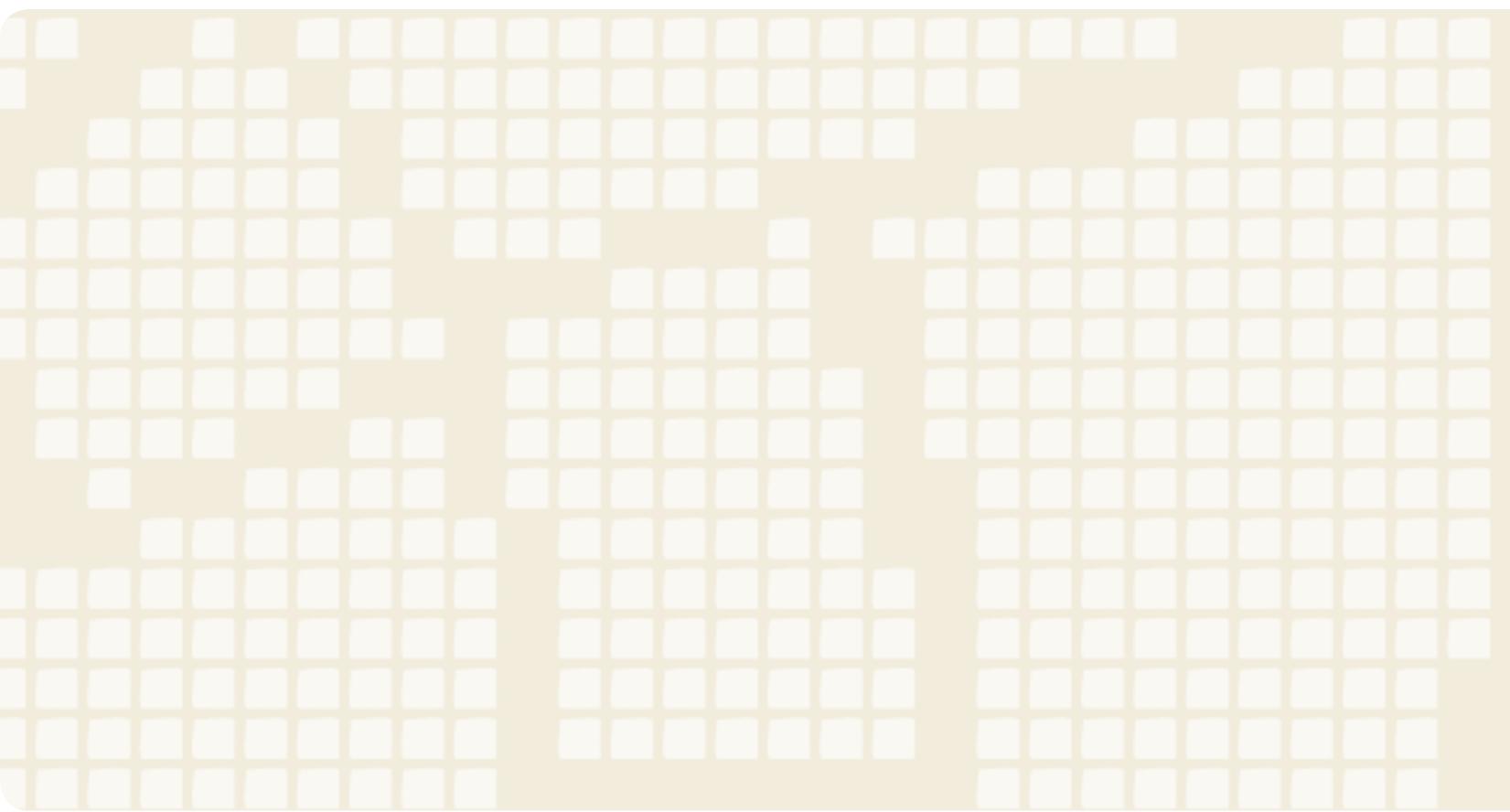
Za navedene domene, kao prvo su identifikovani prioriteti, zatim se radilo na njihovom opisu, te su koncipirane preporuke koje su bile predmet rasprave i usvajanja na Ruralnom parlamentu. Proces pripreme preporuka obavili su partneri ACoRD projekta i stručnjaci sa naučno - istraživačkim institucijama uz aktivnu ulogu Mreže za ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini. Osim toga, o prioritetima i preporukama za unapređenje istih, diskutovalo se i na održanim okruglim stolovima u Banjoj Luci i Sarajevu.

Tokom ruralnog parlamenta prezentovane su preporuke u domenu poljoprivrede, ruralnog razvoja i uloge civilnog društva u ruralnog razvoju, a zatim je riječ data panelistima - uglednim stručnjacima iz navedenih oblasti. Nakon panel govora, svi učesnici su imali priliku da se aktivno uključe u diskusiju o izazovima poljoprivrede i ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine.

Na kraju, od strane svih učesnika, jednoglasno je usvojena Deklaracija prvog Ruralnog parlamenta Bosne i Hercegovine.

U nastavku, donosimo vam opisane preporuke kao i usvojenu Deklaraciju prvog Ruralnog parlamenta Bosne i Hercegovine.

POLJOPRIVREDA

Povećanje konkurentnosti poljoprivrede i unapređenje tržišta poljoprivrednih proizvoda kroz promovisanje koncepta ugovorene proizvodnje, otkupa i prerade, te kroz izgradnju posebnih lanaca vrijednosti i valorizacije tipičnih proizvoda

POLJOPRIVREDA

Proizvodnja za poznatog kupca za primarne proizvođače i proizvodnja prehrambenih proizvoda od domaćih sirovina za prerađivače i jednima i drugima omogućava zatvoren ciklus proizvodnje i povoljniju konkurentsku poziciju na tržištu. Nažalost, zanemarivo mali dio poljoprivredne proizvodnje u Bosni i Hercegovini se odvija pod ugovorom za poznatog kupca. Tržišni lanci u sektoru poljoprivrede su pokidani, a veze između primarne proizvodnje i prerađivačke industrije ne uspostavljaju se dugoročno već na ad hoc osnovi pri čemu nijedna strana nema sigurnost u obezbjeđenju tržišta, odnosno sirovine. U samom lancu vrijednosti ima više posrednika između proizvođača i potrošača, a usitnjeni i neorganizovan proizvođački sektor prepun je dobro organizovanim trgovcima i veletrgovcima, koji često ostvaruju ekstra profit na teret smanjenja prihoda proizvođača proizvoda koje prodaju.

U situaciji kada je Bosna i Hercegovina na pragu da ostvari članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji i kada su na snazi sporazumi o slobodnoj trgovini unutar zemalja CEFTA-i zemalja EU, mjeru za regulisanje tržišta koje država može preduzeti su svedene na minimum, a istovremeno nivo subvencija za postizanje tržišne konkurenčnosti su još uvijek mali u poređenju sa okruženjem i zemljama EU. U takvoj situaciji jedini način za unapređenje tržišta poljoprivrednih proizvoda je u boljem povezivanju karika u lancu snabdijevanja, proizvodnje, otkupa, prerade i plasmana tih proizvoda.

Uspješni modeli vertikalnog i horizontalnog povezivanja karika u lancu snabdijevanja i lancu vrijednosti postoje u razvijenim zemljama EU i šire, a ne razlikuju se u osnovi mnogo u odnosu na sistem i veze u lancu koje su ranije postojale na ovim prostorima. Mjere koje mogu doprinijeti unapređenju nivoa ugovaranja i podsticanja izgradnje dugoročnih tržišnih veza su mjere podsticaja otkupu i preradi proizvoda od domaćih proizvođača kroz obezbjeđenje povoljnih zajmova i kredita, podsticaja organizovanju zadruga i udruženja i jačanju njihove uloge u lancu, te podsticaji udruživanju karika u lancu u klastere kao viši nivo horizontalnog i vertikalnog uvezivanja kojim se ostvaruju šire tržišne prednosti.

Još jedan od problema je što je jako mali broj proizvoda u BiH prepoznat kao tradicionalan (tipičan) i da je tako zaštićen. Slaba zastupljenost i neprepoznavanje tradicionalnih (tipičnih) proizvoda na domaćem i međunarodnom tržištu za posljedicu ima manju potražnju za ovim proizvodima, što negativno utiče na njihovu tržišnu cijenu.

Neophodno je izgraditi efektivniji i efikasniji lanac vrijednosti što se može postići smanjenjem broja posrednika u tom lancu, planiranjem proizvodnje, povezivanjem proizvođača sa unapred poznatim kupcima, gdje ne bi bilo potrebe za ulaganjem dodatnog napora radi plasmana proizvoda. Ovakav lanac vrijednosti bi doprinio i smanjenju rizika proizvođača prilikom ulaganja u proizvodnju, jer bi oni bili sigurni da će svoja potraživanja naplatiti.

Moguće je i lakše finansiranje kroz zajedničko ulaganje u proizvodnju od strane proizvođača, prerađivača i potrošača koji su zainteresovani za finalni proizvod. Neophodno je izvršiti zaštitu tradicionalnih proizvoda prema standardima geografskog porijekla, što bi omogućilo ovim proizvodima da budu prepoznati na tržištu kao tradicionalni i na osnovu toga da ostvare dodatni prihod njihovim proizvođačima.

2. Povećanje obima i produktivnosti poljoprivredne proizvodnje, između ostalog i kroz primjenu novih sorti i rasa biljaka i životinja.

Povećanje obima i tehnološkog nivoa poljoprivredne proizvodnje jedni su od osnovnih elemenata ili preduslova u ostvarivanju konkurentnosti. Sadašnji nivo poljoprivredne proizvodnje u BiH ne zadovoljava ni po obimu ni po efikasnosti. Trenutni obim proizvodnje ne može zadovoljiti potrebe prehrambene industrije, potrebe tržišta, potrebe obezbjeđenja dohotka, a ni potrebe iskoriščavanja prirodnih resursa. Produktivnost poljoprivredne proizvodnje mjerena po jedinici površine, uloženom radu i kapitalu je niska u poređenju sa susjednim zemljama i sa prosjecima EU koji u sebi sublimiraju rezultate poljoprivredne proizvodnje gotovo čitave Evrope. Takođe, prinosi koji se ostvaruju u biljnoj i stočarskoj proizvodnji u BiH su među najnižim u Evropi. Takva situacija mora da se mijenja. Poljoprivredna gazdinstva i drugi subjekti u poljoprivredi moraju povećati efikasnost proizvodnje kroz modernizaciju tehnologije, a da bi ta modernizacija bila isplativa moraju istovremeno da ostvare minimalni obim proizvodnje, tzv. ekonomiju obima. Sve ovo podrazumijeva povećanje nivoa investicija u poljoprivredi.

Za povećanje produktivnosti poljoprivredne proizvodnje presudni su promjena tehnologije proizvodnje, prilagođavanje strukture proizvodnje prirodnim i drugim komparativnim prednostima, upotreba drugog sortimenta i rasnog sastava. Zbog toga je nužna uključenost domaćih naučno-istraživačkih institucija, selekcijskih i savjetodavnih službi da se inovacije provjere i one koje se potvrde kao prikladne za lokalne prirodne i druge uslove uvedu u masovnu proizvodnju.

U proizvodnoj strukturi u biljnoj poljoprivrednoj proizvodnji dominiraju proizvodnje koje imaju malu dodanu vrijednost, pa treba favorizovati veću proizvodnju industrijskog bilja, povrća i voća koji donose veću vrijednost po jedinici uloženog kapitala, ali imaju i veće troškove. Stoga za te proizvodnje treba davati veće novčane podsticaje po jedinici površine u odnosu na proizvodnju žita.

Mjere kojima bi se uticalo na promjenu gore opisanog stanja treba da se odnose na unapređenje genetskog potencijala u biljnoj proizvodnji i stočarstvu, obezbjeđenje podrške programima proizvodnje domaćeg sjemenskog i sadnog materijala i, unapređenje reprodukcije u stočarstvu, unapređenje procedura i uslova za uvoz i proizvodnju genetskog materijala iz inostranstva, unapređenje dostupnosti stručnih usluga u poljoprivredi, izgradnja partnerstva između javnog, civilnog i poslovнog sektora u pružanju stručnih savjetodavnih usluga u poljoprivredi, veća izdvajanja budžetskih sredstava za finansiranje u poljoprivredi, te za finansiranje primjenjenih istraživanja u poljoprivrednoj proizvodnji.

3. Uređenje sistema i uslova spoljnotrgovinskog poslovanja, veća zaštita domaće proizvodnje i stvaranje prepostavki za izvoz poljoprivrednih i prahrambenih proizvoda

Spoljnotrgovinska oblast je u BiH stavljena u nadležnost institucija na nivou zajedničkih organa BiH, odnosno Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa (MSTEO) BiH. Nažalost, aktivnosti koje je u najvećoj mjeri sprovodilo MSTEO BiH na pitanjima zaštite domaće poljoprivredne proizvodnje od prekomjernog uvoza, nelojalne konkurenkcije, kontrole spoljnotrgovinskog poslovanja i vezanih aktivnosti nisu bile dovoljne da se na adekvatan način zaštite domaći proizvođači i potrošači, a time i proizvodnja i socijalna sigurnost stanovništva.

U proteklom periodu u potpunosti su izostale mjere po pitanjima zaštite domaće poljoprivredne proizvodnje kad su u pitanju subvencionisani i prekomjerni uvoz, niti su uspostavljeni sistemi uvođenja različitih mjeru koje imaju za cilj izjednačavanje uslova na tržištu. Riječ je između ostalog o uvođenju antidampinške i kompenzatorne dadžbine. Takođe, BiH ima slabo razvijene mehanizme necarinske zaštite tako da se na domaće tržište mnogo lakše uvoze razni poljoprivredni i prahrambeni proizvodi nego što se oni mogu izvesti na tržište EU i drugih razvijenih zemalja.

Da bi se smanjili negativni uticaji sadašnjeg stanja u spoljnotrgovinskom poslovanju, a posebno sa aspekta zaštite domaće proizvodnje, neophodno je preduzeti niz konkretnih poteza koji bi za rezultat imali kontinuirano i sveobuhvatno praćenje stanja u ovoj oblasti, pravovremeno preduzimanje neophodnih mjeru, stalni kontakt i usaglašavanje aktivnosti sa institucijama na nivou zajedničkih organa BiH, uz značajnije učešće entitetskih institucija u kreiranju privrednih politika i aktivnosti. Potrebno je stalno vršiti analizu potreba privrede i građana, pratiti stanje na unutrašnjem tržištu, pratiti kretanje roba, definisati kritične periode, odrediti mehanizme i vremenske okvire djelovanja.

Cijena evropskih integracija i drugih tržišnih integracija ne smije biti ugrožavanje domaće poljoprivredne proizvodnje. U cilju izbjegavanja takve vrste rizika neophodno je partnersko djelovanje između javne vlasti i proizvođačkog odnosno poslovnog sektora u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije.

Bezbjednost hrane za zdravlje ljudi odavno nije faktor koji se podrazumijeva sam po sebi, već faktor koji se, kao preduslov učešća na međunarodnom tržištu, mora dokazati kroz proces provjere i certifikacije u skladu sa usaglašenim tržišnim standardima i kodeksima dobre prakse. Poljoprivredni proizvođači, naviknuti na tradicionalni način proizvodnje, još uvijek teško prihvataju i primjenjuju higijenske zahtjeve i propisana pravila koja se odnose se na zaštitu zdravlja biljaka i životinja, higijenu opreme, uslove skladištenja proizvoda, higijenu prostorija, ambalaže, ali i pravila koja se odnose na vođenje evidencija o postupcima proizvodnje. Svi ovi elementi moraju biti ispoštovani i dokumentovani u lancu od njive do trpeze, što je poseban izazov za mnogobrojne male farme i poljoprivredna gazdinstva u BiH.

Mjere podrške na svim nivoima vlasti koje mogu doprinijeti unapređenju ispunjavanja uslova za izvoz odnose se s jedne strane na sistemske mjeru podrške u osposobljavanju procedura i izgradnji kapaciteta institucija, laboratorijskih i kontrolnih organa u sistemu bezbjednosti namirnica, kao i obezbeđenje podrške u vidu sufinansiranja troškova uvođenja standarda na nivou gazdinstva ili na nivou prerađivačkih pogona.

4. Uređenje zemljišne politike

Jedan od velikih problema u organizovanju poljoprivredne proizvodnje u BiH je i problem vlasništva i upravljanja zemljišnim resursima. Ovaj problem se najbolje može identifikovati u malim zemljišnim posjedima po poljoprivrednom gazdinstvu, velikom broju parcela, neuređenim zemljišnim knjigama i registrima poljoprivrednog zemljišta.

Posljedice ovih problema su slaba iskorištenost poljoprivrednog zemljišta u Bosni i Hercegovini, nemamjenska upotreba poljoprivrednog zemljišta, gubitak poljoprivrednog zemljišta, ekstenzivna poljoprivredna proizvodnja na usitnjjenim posjedima i sl.

Jedna od mjera za rješavanje problema upravljanja zemljištem je i formiranje kancelarija za upravljanje zemljištem, koje bi u saradnji sa nadležnim sudovima vršilo identifikovanje neiskorištenih površina obradivog zemljišta i posredovalo u davanju na korištenje ovog zemljišta između vlasnika zemljišta i korisnika koji su zainteresovani da koriste neiskorišteno poljoprivredno zemljište. Kancelarije za upravljanje zemljištem se mogu formirati na lokalnom, regionalnom ili nacionalnom nivou.

Moguća mjeru za rješavanje problema usitnjениh posjeda je i vršenje procesa komasacije poljoprivrednog zemljišta, nakon koje bi došlo do povećanja veličine posjeda zemljišta i smanjenja broja parcela po poljoprivrednom gazdinstvu. Procesom komasacije zemljišta bi se pored ukrupnjavanja i preraspodjеле vlasništva nad zemljištem, došlo i do smanjenja troškova poljoprivredne proizvodnje po gazdinstvu, optimizacije proizvodnje i lakše bi se sprovele mjeru zaštite zemljišta, voda, flore i faune, itd.

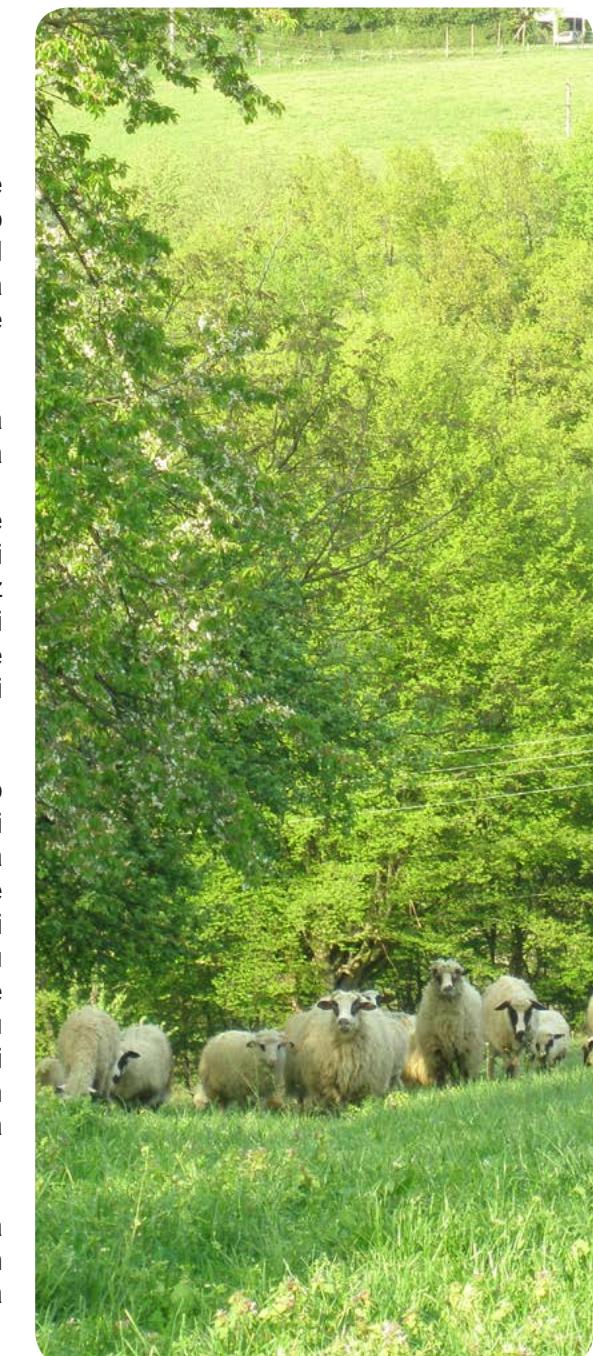
Radi uređenja zemljišne politike i implementiranja Zajedničke agrarne politike (ZAP) Evropske unije u budućnosti neophodno je i kreirati sistem za identifikaciju zemljišnih parcela (Land Parcel Information System - LPIS). LPIS sistem predstavlja digitalnu grafičku evidenciju svih zemljišnih površina koje se koriste za poljoprivrednu proizvodnju.

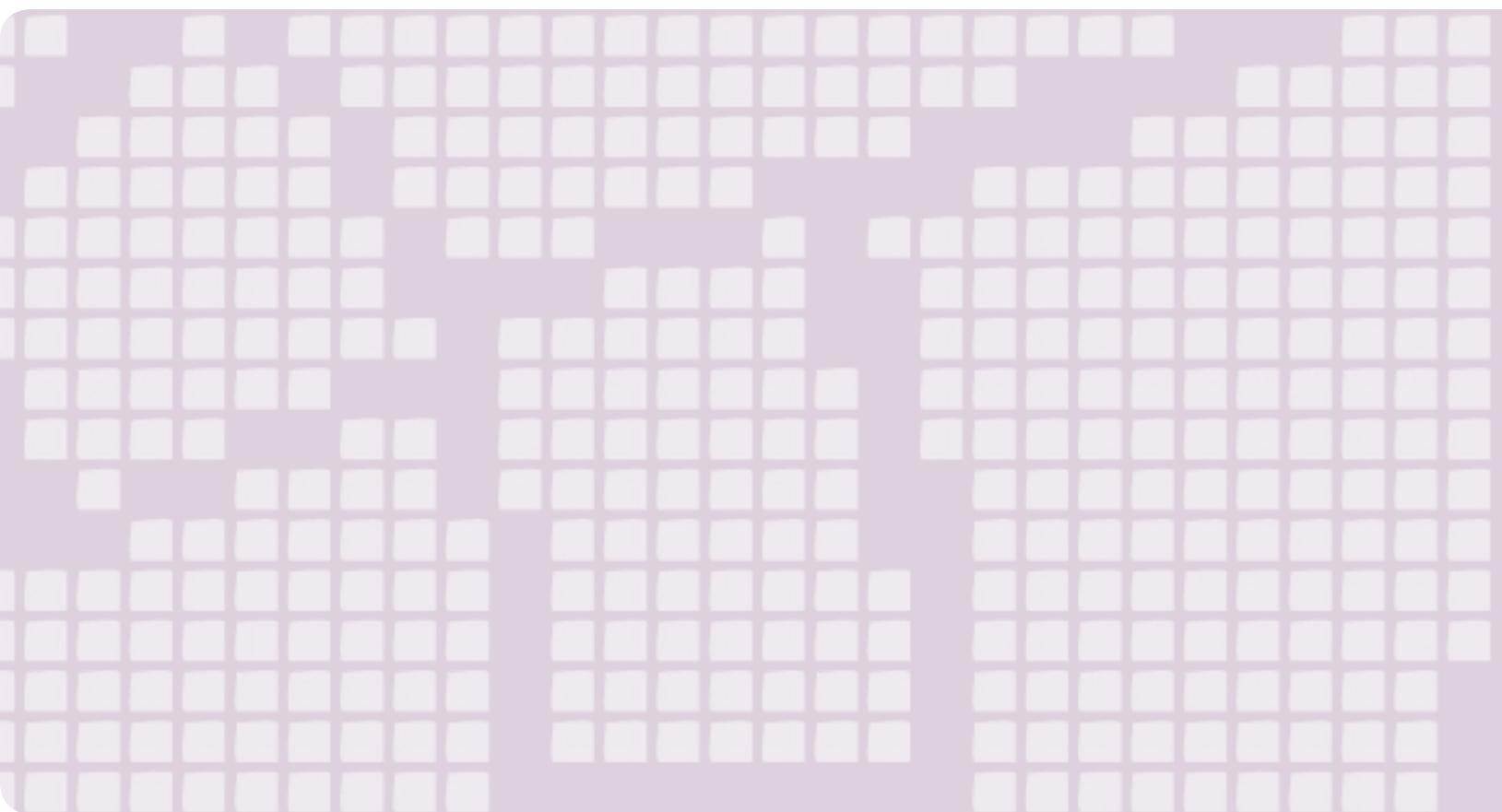
Uspostavljanjem ovog sistema će se omogućiti evidencija stvarnih podataka o korištenju poljoprivrednih površina na čitavoj teritoriji Bosne i Hercegovine.

Ovaj sistem je neophodan da bi se efikasno realizovale subvencije za poljoprivrednu proizvodnju po površini proizvodnje. Podaci o korištenju poljoprivrednih površina iz LPIS-a se mogu koristiti i u različite administrativne svrhe, ali i za izradu različitih analiza o poljoprivrednoj proizvodnji koje kasnije mogu služiti za donošenje odluka o procesu kreiranja i provođenja agrarnih politika.

Jedan od uslova koji treba biti zadovoljen da bi se postiglo uređenje zemljišnih politika je uspostavljanje saradnje i razmjene informacija između ministarstava nadležnih za poljoprivredu i pravosudnih organa koji posjeduju podatke o zemljišnim parcelama. Takođe je neophodno angažovati stručnjake koji bi radili na razvoju sistema za identifikaciju zemljišnih parcela (LPIS) i izdvojiti sredstva za formiranje kancelarija za upravljanje zemljištem koje bi posredovale u davanju na korištenje poljoprivrednog zemljišta. Ako se želi postići ukrupnjavanje posjeda neophodno je i izmjeniti zakon o nasleđivanju u pravcu onemogućavanja daljeg cijepanja parcela prilikom prenosa prava vlasništva na nasljednike.

Realizacijom predloženih mjeru bi se došlo do ukrupnjavanja zemljišnih posjeda, racionalnijeg gazdovanja ovim prirodnim resursom, smanjenja troškova proizvodnje, smanjenja gubitka poljoprivrednog zemljišta.

RURALNI RAZVOJ

1. Unapređenje mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje u ruralnom području kroz povećanje nivoa investicija u poljoprivredne i nepoljoprivredne djelatnosti

RURALNI RAZVOJ

Na prostoru BiH je na sceni depopulacija ruralnih prostora. Posljedice negativnih demografskih promjena povezane su sa slabljenjem ekomske aktivnosti u ruralnom području, nedovoljnim investiranjem, niskim nivoom primjene savremenih tehnologija proizvodnje, infrastrukturnim problemima i problemima u obezbjeđenju javnih usluga.

Poljoprivredna proizvodnja u BiH odvija se uz upotrebu stalnih sredstava koja su zastarjela i koja ne omogućavaju adekvatnu primjenu novih proizvodnih tehnologija. Modernizacija i zamjena proizvodnih objekata i opreme je neminovnost. Druga potreba za investicijama u stalna sredstva u poljoprivrednoj proizvodnji proizilazi iz potrebe povećanja proizvodnih kapaciteta proizvođača koji se već bave tom proizvodnjom ili prestrukturiranja njihove dotadašnje proizvodnje.

Poljoprivredom će se u budućnosti baviti manji broj poljoprivrednih proizvođača, ali će oni koji ostanu u tom poslu morati povećavati i modernizovati svoje proizvodne kapacitete. Novi i veći, dobro opremljeni objekti i poboljšan rasni sastav u stočarstvu, nova i raznovrsna poljoprivredna mehanizacija i navodnjavanje u ratarstvu, proizvodnja povrća u zaštićenom prostoru i novi zasadi sa kunkurentnijim sortama u voćarstvu pretpostavka su za dugoročno ostvarivanje većih priloga i prihoda ili smanjenje troškova proizvodnje.

Nova investiciona ulaganja u poljoprivredi traže značajna novčana sredstva za koja se moraju obezbijediti iz više izvora: vlastita sredstva proizvođača, povoljna kreditna sredstva, novčani podsticaji za investicije i drugi izvori finansiranja (lizing, zajednička ulaganja i sl.).

Jedan od efikasnih načina za zadržavanje i povratak mladih u ruralno područje je u unapređenju mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje, odnosno kroz davanje šanse mladim ljudima u pokretanju sopstvenog biznisa u ruralnom području, u poljoprivrednim ili u nepoljoprivrednim djelatnostima.

Osnovni preduslovi za pokretanje biznisa su dostupnost fizičkih resursa (zemljište, voda, objekti, oprema i dr.), dostupnost sredstava, odnosno početnog kapitala i podsticaja za investiranje, i dostupnost izvora znanja i informacija u pokretanju vlastitog biznisa.

Kada su u pitanju fizički resursi, u mnogim područjima BiH nalaze se značajne površine neiskorištenog i napuštenog poljoprivrednog zemljišta. Davanjem ovog zemljišta na korištenje putem koncesija, zakupa i drugih prava, jedna je od neophodnih mjeru koja bi doprinijela stvaranju mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje (mladih) u ruralnom području.

Dostupnost povoljnih start-up kredita za mlađe za pokretanje biznisa u ruralnom području, takođe može biti inicijativa nevladinog sektora, koju bi mogli podržati svi nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini, ali i međunarodne organizacije i bankarske institucije u Bosni i Hercegovini.

I na kraju, treba omogućiti podizanje kapaciteta ljudskih resursa u ruralnom području u pogledu preduzetničkih vještina i sposobnosti kroz sisteme formalnog i neformalnog obrazovanja kao obvezan preduslov za dobijanje prava na korištenje subvencioniranih kreditnih sredstava ili prava korištenja resursa za započinjanje biznisa u ruralnom području.

2. Animacija ruralnog stanovništva i podizanje kapaciteta u svrhu samoorganizovanja i udruživanja, te izrade lokalnih razvojnih planova

Jedan od većih problema ruralnih područja je i nizak nivo udruživanja stanovništva, privrednih subjekata i javnog sektora u različite oblike organizacija (zadruge, LAG-ovi, udruženja, itd.). Ovaj problem je često potcijenjen, pa čak i negiran od strane ruralnog stanovništva što ga čini još većim. Veliki broj stanovnika ruralnih područja ne prepozna važnost njihovog organizovanja u udruženja radi zaštite i borbe za zajedničke interese. Proizvođači ne prepoznaju značaj njihovog zajedničkog nastupa na tržištu kroz zadruge ili zajedničku nabavku inputa za proizvodnju. Ruralno stanovništvo je često isključeno iz učešća u kreiranju lokalnih razvojnih strategija, a taj problem bi se mogao riješiti njihovim aktivnim učešćem u radu Lokalnih Akcionih Grupa (LAG), lokalnih jedinica samouprave ili drugih organizacionih oblika.

Posljedica niskog nivoa udruživanja poljoprivrednih proizvođača u zadruge se vidi u težem plasmanu proizvoda na tržište zbog malih količina proizvoda, više nabavne cijene inputa za poljoprivrednu proizvodnju, niže cijene njihovih proizvoda, slabe iskoristivosti sredstava rada, nedostupnosti savjetodavnih usluga, itd. Zbog nepostojanja udruženja za zaštitu interesa ruralnog stanovništva, oni jako često nisu u stanju da kao pojedinci zaštite svoj interes ili ostvare neka svoja prava koja bi mogli ostvariti kroz rad udruženja. Slab angažman ruralnog stanovništva u procesu programiranja lokalnih razvojnih planova za posljedicu ima to da njihovi problemi mogu biti zapostavljeni ili ignorisani u ovim planskim dokumentima, a da se neki drugi problemi stavljaju u prvi plan koji su za njih manje bitni.

Rješavanje problema slabe organizovanosti stanovništva ruralnih područja, i niskog nivoa njihovog udruživanja u različite oblike organizacija u ruralnim područjima, je da se ono upozna sa važnošću udruživanja i da im se olakša sam taj proces. Jedino kroz udruživanje ruralnog stanovništva se može postići da lokalna zajednica bude generator ideja i nosilac promjena u ruralnom području, odnosno da je ruralno stanovništvo to koje odlučuje šta je za njih bitno i na taj način doprinese decentralizaciji u planiranju i programiranju ruralnog razvoja.

Stanovništvo udruženo u LAG definiše svoje strateške ciljeve razvoja lokalne zajednice LAG područja i na taj način identificuje probleme koje oni žele da otklone u svojoj zajednici, odnosno ciljeve koje žele da postignu. Proizvođači udruženi u zadruge (zadrugari) mogu ostvariti dodatni rabat od dobavljača na veće količine inputa za poljoprivrednu proizvodnju koje bi nabavljali zajedno. Oni udruživanjem stiču bolju pregovaračku poziciju sa prerađivačima i distributerima kada je u pitanju prodaja njihove proizvodnje. Zadrugari mogu kroz zadrugu izvesti svoje proizvode na inostrano tržište, mogu vršiti zajedničku promociju svoje proizvodnje, lakše mogu obezbjediti sredstva za izgradnju zajedničkih zadružnih prerađivačkih kapaciteta, kapaciteta za pakovanje ili finalizaciju njihove proizvodnje.

Takođe u slučaju nastalih šteta mogu lakše obnoviti svoju proizvodnju uz pomoć drugih zadrugara, mogu pozajmiti sredstva za ulaganja na svom gazdinstvu ili dobiti na korištenje poljoprivrednu mehanizaciju neophodnu za njihovu proizvodnju.

3. Unapređenje nivoa primjene znanja i inovacija u poljoprivredi i ruralnom razvoju uključujući unapređenje preduzetničkih sposobnosti stanovništva u ruralnom području

Ruralna područja Bosne i Hercegovine imaju veliki problem u slaboj primjeni novih znanja u poljoprivrednim i nepoljoprivrednim djelatnostima. Ovaj problem se ogleda u niskom nivou znanja iz modernih tehnika i tehnologija koje se primjenjuju u savremenoj poljoprivrednoj proizvodnji. Veoma mali broj poljoprivrednih proizvođača u BiH je upoznat sa ovim tehnikama i tehnologijama, a još je manji broj njih koji primjenjuju te tehnike i tehnologije u svojoj poljoprivrednoj proizvodnji. Generalno gledano većina ruralnog stanovništva ima slabo obrazovanje iz oblasti preduzetništva i nisu u stanju prepoznati potencijale i resurse koji se nalaze u njihovom okruženju, a koji bi se mogli iskoristiti za pokretanje sopstvenih preduzetničkih aktivnosti. Stanovništvo ruralnih područja BiH nije dovoljno upoznato sa inovacijama, mogućnostima inoviranja i načinima na koji se inovacije mogu iskoristiti u razvijanju privrednih aktivnosti ruralnog područja.

Prethodno su nabrojani samo neki od mnoštva problema zbog kojih je neophodno unaprediti nivo primjene znanja i inovacija u poljoprivredi i ruralnom razvoju, a koji za posljedicu imaju slabo razvijenu i ekstenzivnu poljoprivrednu proizvodnju, slabo dostupne usluge u ruralnom području, nizak nivo preduzetničkih djelatnosti koje su organizovane u ruralnim područjima, mali broj inovacija koje dolaze iz ovih područja, kao i nizak nivo primjene informacionih i drugih modernih tehnologija u ruralnom području.

Unaprediti znanja i inovacije u poljoprivredi i ruralnim područjima moguće je kroz prenos novih znanja i inovacija od naučno-istraživačkih i razvojnih institucija do ruralnog stanovništva. Za poljoprivredna gazdinstva ovo znači kontinuiranu dostupnost kvalitetnih savjetodavnih usluga na čitavom prostoru Bosne i Hercegovine. Kvalitetna savjetodavna usluga uključuje primjenu modernih tehnika i tehnologija u poljoprivrednoj proizvodnji, omogućava pravovremen savjet vezano za aktuelnu poljoprivrednu proizvodnju na gazdinstvu i dostupnost usluga savjetodavca u toku čitavog trajanja proizvodnje.

Svim ruralnim domaćinstvima bi trebalo omogućiti dostupnost edukacije iz oblasti preduzetništva i načina organizovanja u okviru mikro, malih i srednjih preduzeća. Ovim domaćinstvima

trebaju biti dostupna materijalna i nematerijalna sredstva koja bi im omogućila lakše započinjanje preduzetničke djelatnosti. Takođe je neophodno organizovati stručne obuke i akcije sticanja sposobnosti ruralnog stanovništva za bavljenje različitim zanatskim i drugim privrednim aktivnostima koje su pogodne za određeno ruralno područje. Primjena inovacija je neophodna za modernizaciju ponude svih privrednih subjekata, što bi dovelo do zadovoljenja zahtjeva postojećeg tržišta ili stvaranja nove potražnje za inoviranim proizvodima. Nizak nivo primjene informacionih tehnologija kod ruralnog stanovništva i institucija se može otkloniti kroz kreiranje informacionog sistema za prenos poljoprivrednog znanja (Agricultural Knowledge Information System - AKIS). Dodatnu pažnju prilikom prenosa znanja treba posvetiti razvoju kreativnosti i inovativnosti kod ciljnih grupa koje se nalaze u društveno nepovoljnijem položaju, a tu se misli na osobe sa invaliditetom, djecu, mlade ili žene u ruralnim područjima. Svi ovi načini se mogu realizovati kroz pružanje različitih vidova edukacije za ruralno stanovništvo, kao i omogućavanja lakše dostupnosti resursa u ruralnom području.

4. Stvaranje organizacionih, kadrovskih i drugih prepostavki za efikasno korišćenje sredstava iz predpristupnih fondova EU

Bosna i Hercegovina, kao zemlja potencijalni kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, ima mogućnost korištenja predpristupnih fondova EU. Ovi fondovi se koriste za pripremanje ekonomija zemalja kandidata i potencijalnih kandidata za članstvo u EU, kao i usklađivanje njihove zakonske regulative sa zajedničkom regulativom Evropske unije. Kao i za ostale sektore u ekonomiji, tako i za poljoprivodu postoje posebni predpristupni fondovi Evropske unije koji su namjenjeni za usklađivanje BiH regulative sa pravnom stečevinom EU. Zajednička agrarna politika (ZAP) je poljoprivredna politika Evropske unije koja je obavezujuća za sve zemlje članice i dio sredstava predpristupnih fondova je namjenjen za razvoj i organizovanje poljoprivrednog sektora Bosne i Hercegovine.

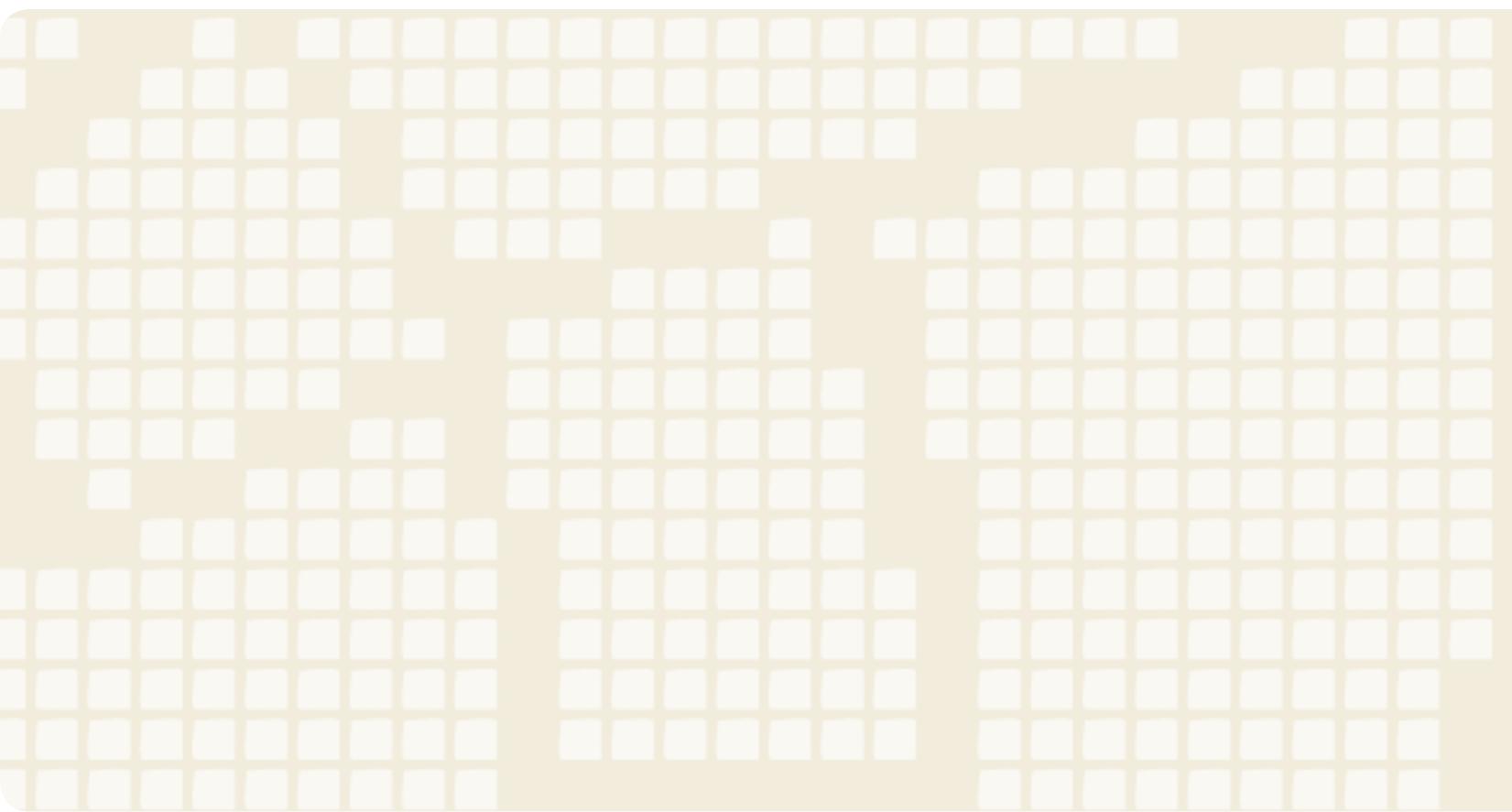
Problem je što, i pored dostupnosti sredstava iz predpristupnih fondova EU, institucije i organizacije iz BiH često nisu u mogućnosti da efikasno iskoriste ova sredstva zbog manjka organizacionih, kadrovskih i drugih prepostavki za njihovo korištenje.

Posljedica manjka kadrovskih i organizacionih kapaciteta je slaba iskorištenost predpristupnih fondova, kao i spor proces tranzicije ekstenzivnog poljoprivrednog sektora BiH u intenzivnu i organizovanu poljoprivrednu proizvodnju, praćeno sa sporim usklađivanjem zakonske regulative sa pravnom stečevinom Evropske unije.

Da bi se smanjio problem apsorpcije sredstava iz predpristupnih fondova EU neophodno je izgraditi kapacitete institucija i organizacija koje posluju u sektoru poljoprivrede. Ovo se može ostvariti kroz kreiranje operativne organizacione strukture u sektoru poljoprivrede sa jasnim nadležnostima na svim nivoima vlasti, kroz podizanje kadrovskih kapaciteta organizacija koje rade u sektoru poljoprivrede, kroz donošenje i implementaciju odgovarajuće zakonske regulative koja je u skladu sa zakonskom regulativom Evropske unije.

*Dijalogom za ljepšu budućnost ruralnih zajednica
Sarajevo, 15. maj 2015.godine*

**CIVILNO DRUŠTVO I RURALNI
RAZVOJ**

1. Povećanje zastupljenosti OCD u procesima odlučivanja, donošenju politika i realizaciji strategija za oblast ruralnog razvoja u BiH

CIVILNO DRUŠTVO I RURALNI RAZVOJ

Organizacije civilnog društva (OCD), kao neprofitne institucije, po svojoj misiji djeluju za dobrobit ciljne populacije, između ostalog i u oblasti ruralnog razvoja u BiH. Statistike i iskustva ukazuju na slabost koja se ogleda u zastupljenosti OCD u sferama gdje se rješava pitanje oblasti ruralnog razvoja. OCD nemaju adekvatnu zastupljenost u procesima odlučivanja na lokalnom nivou (općine), na kantonalm nivou (u entitetu Federacija BiH), entetskom nivou (oba entiteta i Brčko Distrikta) i državnom nivou. Najveću zastupljenost u procesima odlučivanja imaju OCD na mikro lokalitetima (mjesne zajednice) tamo gdje su OCD prisutne. Iako su OCD razvijenih kapaciteta često uključene u procese donošenja odluka, globalno OCD u BiH nisu adekvatno zastupljene u donošenju politika po pitanju ruralnog razvoja. Slično neadekvatnoj zastupljenosti u procesima odlučivanja i donošenju politika, OCD su nedovoljno uključene u realizacije strateških odluka i zakonske regulative koja tretira oblast ruralnog razvoja.

Predstavnici OCD moraju biti aktivnije uključeni u procese odlučivanja na više načina. Prepoznati problem u oblasti ruralnog razvoja OCD treba da adekvatno uobičije u definiciju problema za koji će ponuditi rješenje. Put ka rješenju problema može biti partnerski tj. u saradnji sa donosiocima odluka, ili bez partnerstva. U narednoj fazi OCD predaju prijedlog rješenja nadležnoj instituciji i OCD dalje prati tok rješenja problema prisustvom na sjednicama ili sastancima, i interveniše u slučaju nepravilnosti. Prisustvo u procesima odlučivanja treba da bude od inicijalizacije rješenja problema do konačnog statusa upućene inicijative. Drugi koncept je učešće OCD u radnim tijelima (na svim nivoima vlasti) koja donose odluke u oblasti ruralnog razvoja.

Za navedene dvije opcije, OCD može direktno učestvovati u donošenju odluka svojim prijedlozima ili komentarima. Treća opcija je učešće OCD na sjednicama na kojima se donose odluke (na svim nivoima vlasti) gdje OCD imaju limitirane (ili nikakve) mogućnost učešća u donošenju odluka.

Adekvatnije učešće OCD u procesima donošenja politika može se realizovati po istom principu kao što je zastupljenost u procesima donošenja odluka. Vremenski okvir za učešće u donošenju politika je određen vremenom potrebnim za proceduralno donošenje politika koje su predmet razmatranja više nivoa odlučivanja, što znači da OCD moraju imati vlastiti kapacitet i motivaciju da dugoročno prate procese donošenja odluka.

Oblast ruralnog razvoja je definisana strateškim dokumentima i pravcima, donesenim na različitim nivoima vlasti, a najznačajniji su: Strateški plan ruralnog razvoja Republike Srpske 2009-2015 godina, i Osnove strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine. Oblast ruralnog razvoja je od 2008. godine definisana Zakonom o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju BiH. OCD treba da ponude i nametnu učešće u realizaciji strateških orientacija definisanih dokumentima u RS i Federaciji BiH, realizaciji zakonskih odredbi, ali i da adekvatno učestvuju u izraditi Strategije ruralnog razvoja BiH kao uslova u procesu pridruživanja i uslova programiranja za IPA 2.

2. Uspostavljanje funkcionalnog odnosa, koordinacije i partnerstva OCD sa svim akterima ruralnog razvoja

Širina spektra oblasti zastupljenih ruralnim razvojem nameće potrebu saradnje OCD sa akterima ruralnog razvoja, a to su donosioci odluka, poslovni sektor, OCD, korisnici i zainteresirani subjekti kao što su donatorske institucije, zadruge, LAG-ovi, turističke zajednice, mreže OCD i udruženja, privredne komore, razvojne agencije, mikrokreditne fondacije, itd. Iako su uspostavljene saradnje OCD sa drugim relevantnim subjektima i korisnicima, te saradnje nisu funkcionalne, ne daju očekivani rezultat i ne ostvaruju potencijalne prilike koje su uslovljene kvalitetnim odnosima, koordinacijom i partnerstvima. Saradnja nema potrebnu konzistentnost i jasno definisane uloge zainteresiranih strana. Nema sistemске prisutnosti u rješavanju problema od interesa za zajednicu i nema dovoljnog poticaja u finansiranju projekata ruralnog razvoja.

OCD treba da uspostave kvalitetan odnos prema svim zainteresiranim stranama i organizuju razvoj partnerstva ruralnih i urbanih područja. Obzirom da funkcionalnost odnosa zavisi od grupacije zainteresiranih strana, neophodno je uspostaviti kvalitetan odnos sa korisnicima radom „na terenu“ kako bi se uspješno definisao problem u zajednici i pripremilo rješenje (npr. inicijativa da uplata PIO/MIO za poljoprivrednike bude po subvencioniranom modelu). Uspostavom profesionalnog i transparentnog rada sa korisnicima povećava se stepen uspješnosti realizuje projekta i efekti ruralnog razvoja.

Koordinacija sa korisnicima se bazira isključivo putem predstavnika korisnika u lokalnim zajednicama. Odnos OCD prema drugim subjektima mora biti definisan protokolarnim dokumentima sa jasno definisanim pravima i obavezama u odnosu OCD sa drugim subjektom - akterima ruralnog razvoja. Koordinacija OCD sa akterima ruralnog razvoja mora biti definisana planom realizacije aktivnosti i ulogama svake strane u realizaciji aktivnosti (što se određuje u inicijalnoj fazi saradnje, a čime se izbjegava dupliranje obaveza ili izostavljanje aktivnosti).

Kvalitetna i funkcionalna koordinacija zahtjeva određivanje po jednog predstavnika svake strane u procesu, koji ujedno imaju odgovornost za realizaciju planirane aktivnosti. Koordinacija se neizostavno mora definisati u zajedničkim aktivnostima u koje su uključeni donosioci odluka i druge OCD, a moguća je i uspostava koordinacionog tijela kojim bi se ostvarila uspostava i realizacija kvalitetnih zajedničkih inicijativa.

Razvoj partnerstva sa akterima ruralnog razvoja u najvećoj mjeri zavisi od inicijativa OCD. Partnerski odnos ima zadatak da osnaži konsistentnost i odgovornosti svih učesnika u procesu ruralnog razvoja kako partnerstvo ne bi bilo prekinuto završetkom planiranih aktivnosti. Partnerstvo se, po potrebi, definije potpisanim dokumentom u kojem su navedene partnerske obaveze. Obzirom na značaj oblasti ruralnog razvoja, OCD treba da izgrade sistemsku prisutnost u rješavanju problema od interesa za zajednicu tako što će biti u permanentnom kontaktu sa korisnicima, donosiocima odluka i zainteresiranim stranama učešćem na sastancima, edukativnim programima, i drugim događajima, ali i da svoje kapacitete ponude u rješavanju identifikovanih problema koji nisu dio projektnih rješenja. Jedan od ključnih razloga potrebe uspostave funkcionalnog partnerskog odnosa OCD sa donosiocima odluka, poslovni sektorom ili drugim zainteresiranim stranama, je poticaj i obezbjeđenje sredstava za finansiranje ili sufinansiranje projekata ruralnog razvoja. Ruralni razvoj ima potencijale uspjeha u mogućnostima prijave i realizacije projekata koje finansira međunarodna zajednica (prvenstveno EC), fondacije i lokalne institucije na različitim nivoima vlasti. Korištenjem zajedničkih ljudskih i finansijskih kapaciteta, korisnicima u oblasti ruralnog razvoja unaprijedit će se životni standard, a partneri će uspješno zadovoljiti potrebe korisnika finansijskim sredstvima iz više izvora.

Zahvaljujem se predstavnicima vlasti, javnom sektoru, uvaženim zvanicama koji su došli iz regiona i Evrope, predstavnicima privatnog sektora i svima vama koji predstavljate glas civilnog društva. Ruralni parlament nije događaj za jedan dan, već proces koji traje. Pozivam vas sve, da zajedno u budućnosti radimo na izvršenju zaključaka i preporuka koje smo usvojili u Deklaraciji Ruralnog parlamenta.

Miodrag Matavulj

Predsjednik Mreže za ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini

3. Unapređenje kapaciteta OCD u cilju njihovog efektivnog doprinosa ruralnom razvoju

Stepen razvijenosti kapaciteta OCD koje djeluju u oblasti ruralnog razvoja je različit i podijeljen u dvije grupe - OCD koje imaju razvijene kapacitete i primarno djeluju iz urbanih sredina, i organizacije koje primarno djeluju iz ruralnih sredina a imaju nedovoljno razvijene kapacitete da efektivno doprinose ruralnom razvoju u BiH.

Ruralni razvoj je u znatnoj mjeri oslonjen na oblast poljoprivrede, što u znatnoj mjeri limitira OCD da svoje razvojne, prvenstveno ljudske, kapacitete usmjerava u oblast ruralnog razvoja. Razvijene OCD djeluju iz urbanih centara (Sarajevo, Banja Luka, Tuzla, Mostar, Bihać) i nude rješenje problema u oblasti ruralnog razvoja apliciranjem na projekte prema različitim donatorskim izvorima. Iako imaju razvijene kapacitete, OCD često nemaju osoblje koje posjeduje stručnu ekspertizu i praktično iskustvo u oblastima ruralnog razvoja, pa koriste resurse - eksperte izvan organizacije. Potrebno je profiliranje OCD koje bi usmjerilo razvoj kapaciteta osoblja organizacije u pravcu specijaliziranih oblasti ruralnog razvoja i na ključne sektorske probleme kao što su obaveze preuzete u procesu približavanja EU, izrada i implementacija programa rada resornih institucija i istraživanja, kao i realizacija edukativnih programa iz oblasti ruralnog razvoja, prvenstveno poljoprivrede i turizma.

Razvoj kapaciteta OCD koje se primarno bave javnim zagovaranjem treba biti usmjeren na kvalitetno upoznavanje problematike ruralnog razvoja (učešćem na seminarima i edukacijama, istraživanjima na terenu i sl) kako bi zagovaračke aktivnosti doprinijele sistemskim rješenjima problema u oblasti ruralnog razvoja, realizaciji strateških orientacija i realizaciji postojeće zakonske regulative u oblasti ruralnog razvoja u BiH.

OCD bazirane u urbanim sredinama imaju češće prilike za realizaciju programa izgradnje kapaciteta, pa prioritete u izgradnji kapaciteta treba usmjeriti ka OCD i drugim formalnim udruženjima koje su bazirane i djeluju iz ruralnih sredina.

OCD, ili druge formalno udružene skupine (poljoprivredne zadruge, farmerske organizacije, udruženja, društva, strukovna udruženja, asocijacije, forumi, mreže organizacija) koje nemaju kvalitetno razvijene kapacitete i djeluju iz ruralnih sredina treba da sistemski izgrade kapacitete kako bi kvalitetno zastupali interes korisnika i kvalitetno realizovali aktivnosti u oblasti ruralnog razvoja. Bazna edukacija osoblja OCD i drugih registrovanih udruženih skupina potrebna je u oblastima pripreme prijedloga projekata, razvoja partnerstva, upravljanja projektima, upravljanja finansijama i izvještavanje. Dodatna izgradnja kapaciteta osoblja OCD se odnosi na edukacije u oblasti javnog zagovaranja, odnosa s javnošću, strateškog / operativnog planiranja i marketinga. Napredna izgradnja kapaciteta se odnosi na specijalizirane oblasti ruralnog razvoja tj. u oblastima od primarne misije organizacije kao što je obuka u oblasti poljoprivredno-prehrambene proizvode, sigurnost hrane, turističkih proizvoda, itd.

Izgradnja kapaciteta, bez obzira na nivo sticanja znanja i vještina, može biti organizovana i finansirana na više načina. Izgradnja kapaciteta može biti realizovana putem pripreme projektnih prijedloga u kojima bi se definisale oblasti izgradnje kapaciteta, učešćem na edukativnim programima koje pripremaju druge organizacije u okviru projektnih aktivnosti ili vlastitih inicijativa, ili učešćem osoblja OCD na individualnom principu bilo plaćanjem obuke ili odlaskom na besplatnu obuku. U proces izgradnje kapaciteta potrebno je pozvati i uključiti predstavnike donosioča odluka u oblasti ruralnog razvoja.

“ Mnogo nas i mnogo njih zaboravlja da je Bosna i Hercegovina u Evropi. Evropska Unija jeste kompleksan administrativni aparat i trebaće još puno napora da se BiH još približi i adaptira na taj sistem, ali Bosna i Hercegovina je već u Evropi i treba da nastavi sa svojim naporima. Članstvom Mreže za ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini u PREPARE mreži, omogućiće da se sa ovakvih događaja, na desetinama različitih pokreta širom Evrope, prepozna glas malog čovjeka u velikoj Evropi. ”

Goran Šoster

Koordinator PREPARE mreže

4. Uspostavljanje adekvatnog sistema finansiranja OCD koje rade u oblasti ruralnog razvoja

Finansiranje aktivnosti OCD koje djeluju o oblasti ruralnog razvoja odvija se na način kako se finansiraju sve druge OCD u BiH. Izvori finansiranja aktivnosti OCD su međunarodni projekti ili krediti finansirani iz sredstava međunarodne zajednice (EC, USAID, UNDP, GIZ, itd). Druga skupina izvora finansiranja ruralnog razvoja su sredstva međunarodnih institucija (ambasade, fondacije, razvojne agencije), a treća skupina izvora finansiranja su sredstva iz budžeta BiH institucija na svim nivoima vlasti (općinski i gradski odjeli, ministarstva, vlade ili sredstva lokalnih razvojnih agencija. Korisnici sredstava, uglavnom kreditnih zaduženja, namijenjenih ruralnom razvoju su i lokalne institucije na različitim nivoima vlasti, od općina/gradova do državnih ministarstava i agencija.

Vrlo je limitiran broj izvora finansiranja koji omogućavaju OCD sistemski način rada i realizaciju aktivnosti u oblasti ruralnog razvoja.

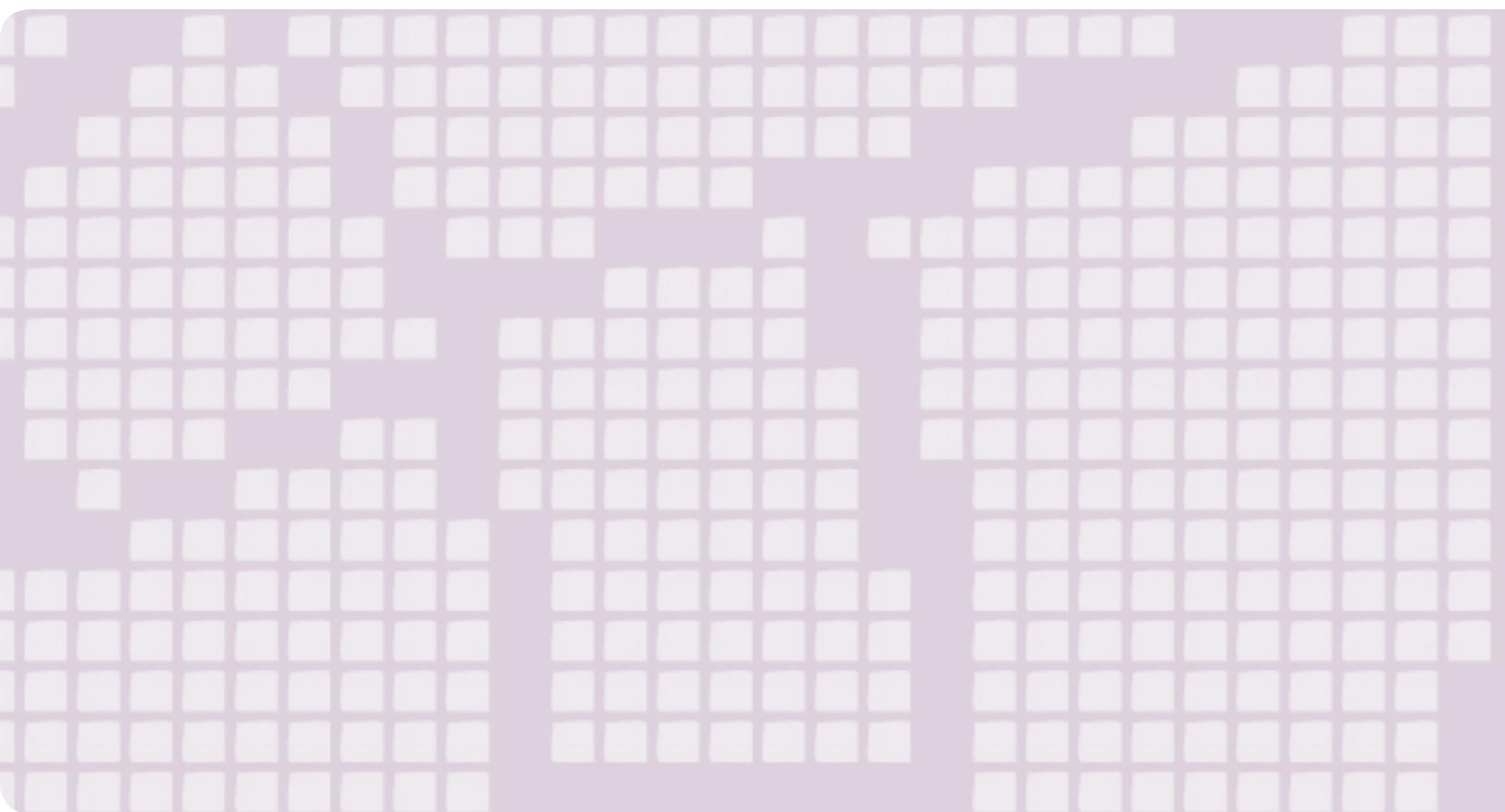
Jedan broj, uglavnom srednje i manje razvijenih, OCD i drugih formalnih grupa, se oslanja na finansiranje iz budžetskih sredstava. Limitiranost izvora finansiranja iz lokalnih izvora je uslovljena prilivom sredstava u budžet i načinom izbora korisnika budžetskih sredstava. Sistem finansiranja OCD je neadekvatan, što se odražava i na uskraćivanje realizacije potreba i aktivnosti u oblasti ruralnog razvoja. Uspostava adekvatnog sistema finansiranja OCD zahtjeva niz inovativnosti u odnosu na postojeću praksu u BiH, a to se odnosi na sljedeće: državnim službenicima koji predlažu raspodjelu sredstava iz budžeta potrebna su stručna znanja (obuka u oblasti ruralnog razvoja), neophodno je uspostavljanje kriterija za raspodjelu sredstava kojih će se pridržavati donosioci odluka, potrebno je izgraditi transparentnost u procesu odlučivanja dodjele sredstava i informisanja javnosti o rezultatima raspodjele sredstava iz budžeta.

Drugi sistemski način finansiranja OCD može biti uspostava akreditacije OCD da mogu kvalitetno obavljati aktivnosti u oblasti ruralnog razvoja čime bi finansiranje rada OCD bilo osigurano na duži vremenski period (minimum četiri godine). Postepenim razvojem profesionalnih kapaciteta osoblja OCD, organizacije će biti u prilici da osiguraju održivost apliciranjem na projekte finansirane iz međunarodnih izvora.

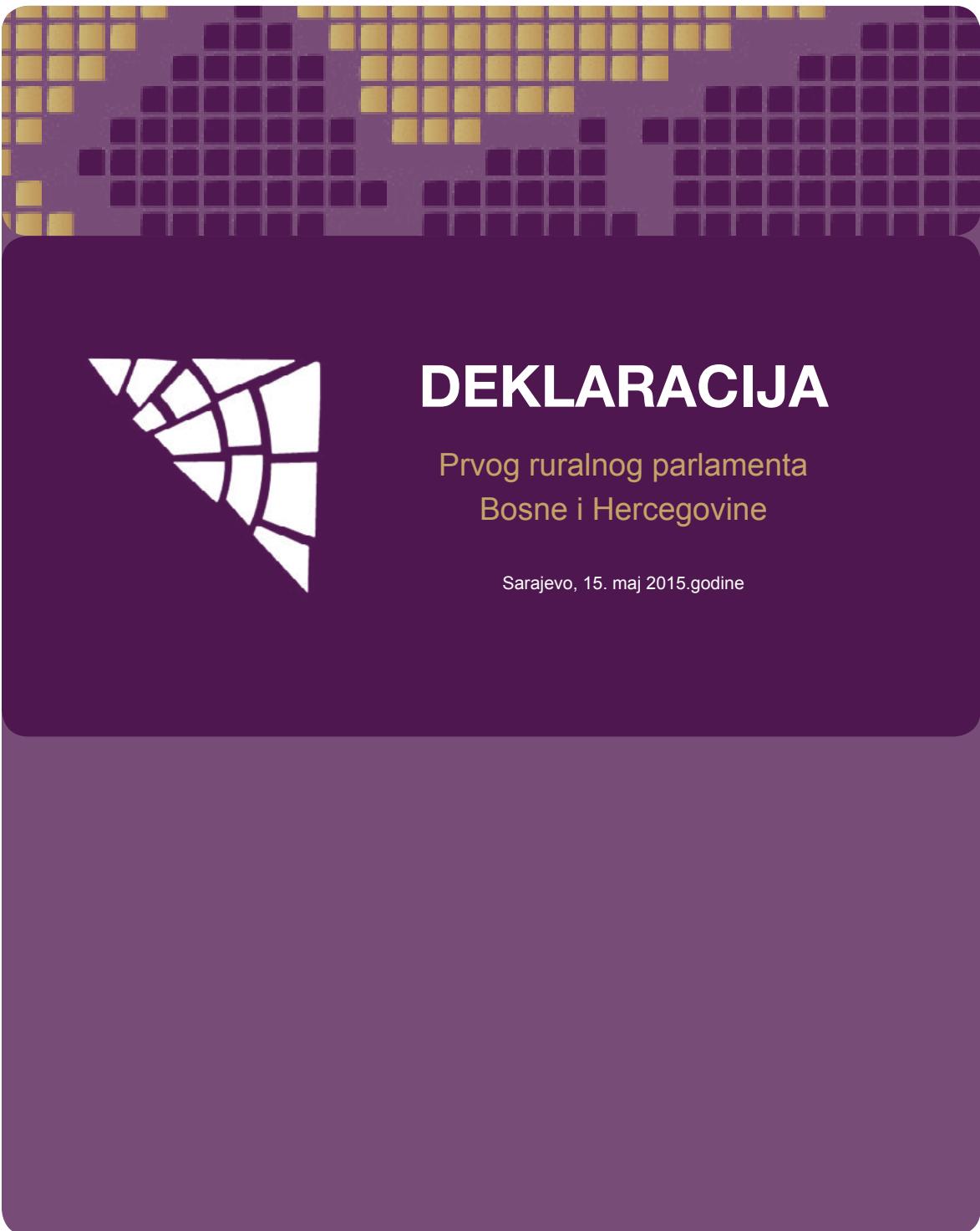
Korisnici finansijskih sredstava međunarodne zajednice i međunarodnih institucija su OCD razvijenih kapaciteta, koje imaju vještine pripreme kvalitetnog prijedloga projekata i razvijene kapacitete za upravljanje projektima i finansijama. Oblasti od interesa za međunarodnu zajednicu su akcije za implementaciju agro-okolišnih mjera i LEADER pristupa, razvoj projekata u javno-privatnom partnerstvu za implementaciju razvojnih strategija na svim nivoima vlasti, kao i realizacija IPA sredstava. EC dodjeljuje sredstva za ruralni razvoj i budućim novim državama članicama (uključujući BiH) putem svog IPA programa, posebno putem komponente 5 IPA posvećene poljoprivredi i ruralnom razvoju poznate kao IPARD (Instrument za prepristupnu pomoć u poljoprivredi i ruralnom razvoju), što je posebna prilika za OCD, da na bazi konkurenetskog principa, uspostave nesistemsko finansiranje na duži vremenski period. Opcija za sistemsko finansiranje je učešće OCD u korištenju finansijskih sredstava Međunarodnog fonda za poljoprivredni razvoj (IFAD) u BiH - Projekta razvoja ruralnog poslovanja (RBDP), ili drugih projekata sličnih ARDP - četvorogodišnji Projekat razvoja poljoprivrede i ruralnih područja koji je bio realizovan u BiH i završen 2011. godine. Afirmativan pristup u angažovanju manjih organizacija iz ruralnih sredina je izuzetno poticajan koncept jer razvija partnerske vrijednosti sa lokalnim zajednicama. Koncept omogućava sticanje vještina i iskustva manjim OCD, a razvijene OCD imaju direktno prisustvo u sredinama gdje se realizuje projekt, što im omogućava pravovremeno identifikovanje slabosti u projektu i nove potrebe korisničke grupe.

“ Države sa slabim ruralnim prostorom su slabe države. Treba reći da i samo seosko stanovništvo, kao i država, snosi veliku odgovornost za razvoj ruralnog prostora. Teško je apsolvirati toliko tema u poljoprivredom i ruralnom razvoju za jedan dan, ako to nije bio slučaj u poslednje dve decenije. Međutim, Ruralni parlament je pozitivan korak i pozitivna činjenica i ovaj događaj predstavlja dobru priliku da iznesemo svoje probleme i predložimo potencijalna rješenja. ”

Milovan Antonić
savjetnik u Poljoprivrednoj zadruzi
Agrojapra

**PRILOG I
DEKLARACIJA
PRVOG BH RURALNOG PARLAMENTA**

Učesnici Prvog bosanskohercegovačkog Ruralnog parlamenta, održanog 15. maja 2015. godine u Sarajevu, uzimajući u obzir sledeće probleme u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja:

- nizak obim i produktivnost proizvodnje, neuređeno i neorganizovano tržište i slaba zaštita domaće proizvodnje, kao i slaba iskorištenost i upotreba poljoprivrednog zemljišta;
- nedovoljan nivo zapošljavanja u ruralnoj ekonomiji, nedovoljno udruživanje ruralnog stanovništva, slaba primjena novih znanja i inovacija, kao i neusklađenost organizacionih, zakonskih i drugih prepostavki za korištenje EU fondova;
- niska zastupljenost civilnog društva u procesima odlučivanja, donošenju politika i realizaciji strategija u oblasti ruralnog razvoja, nefunkcionalni odnosi, koordinacija i partnerstava sa akterima ruralnog razvoja, te nerazvijeni kapaciteti i sistem finansiranja organizacija civilnog društva,
predlažu

PREPORUKE

za razvoj poljoprivrede, ruralni razvoj i ulogu civilnog društva u ruralnom razvoju

A. RAZVOJ POLJOPRIVREDE

1. *Povećanje konkurentnosti poljoprivrede i unapređenje tržišta poljoprivrednih proizvoda kroz promovisanje koncepta ugovorene proizvodnje, otkupa i prerade u finalne proizvode visoke vrijednosti te kroz izgradnju posebnih lanaca vrijednosti i valorizaciju tipičnih proizvoda*

Unapređenje tržišta se treba postići kroz vertikalno i horizontalno povezivanje proizvođača, prerađivača i distributera. Ovo bi značilo organizovanje proizvodnje za poznatog kupca, proizvodnje prehrambenih proizvoda od domaćih sirovina, obezbjeđivanje povoljnijih izvora finansiranja za proizvođače i prerađivače.

Treba da se provede proces identifikacije tipičnih proizvoda, a zatim to treba na tržištu valorizovati, treba izgraditi njihov imidž, unaprijediti prodaja i marketing, povećati stepen prerade tipičnih proizvoda. Ovi proizvodi bi trebali da budu prepoznati po svom geografskom porijeklu i zadovoljavanju standarda kvaliteta proizvoda. Tipične proizvode, posebno prehrambene, maksimalno uključivati u turističku ponudu. Olakšati proizvođačima direktnu prodaju na gazdinstvu i obezbjediti im podršku za ulaganja u preradu za proizvode više tržišne vrijednosti.

2. *Povećanje obima i produktivnosti poljoprivredne proizvodnje, između ostalog i kroz primjenu novih sorti i rasa biljaka i životinja*

Da bi se povećao obim i produktivnost, osim napora za efikasnije iskorištavanje postojećih kapaciteta i tehnologije, neophodno je unapređenje genetskog potencijala u biljnoj proizvodnji i stočarstvu, obezbjeđenje podrške programima proizvodnje domaćeg sjemenskog i sadnog

materijala, unapređenje reprodukcije u stočarstvu, unapređenje procedura i uslova za uvoz i proizvodnju genetskog materijala iz inostranstva.

3. *Uređenje sistema i uslova spoljno-trgovinskog poslovanja, veća zaštita i promocija domaće proizvodnje*

Treba urediti sistem kroz zaštitu domaće poljoprivredne proizvodnje kad su u pitanju subvencionisani i prekomjerni uvoz, uspostaviti sistem uvođenja različitih mjeru koje imaju za cilj izjednačavanje uslova na tržištu. Riječ je između ostalog o uvođenju antidampinške i kompenzatorne dažbine. Potrebno je stalno vršiti analizu potreba privrednika i građana, pratiti stanje na unutrašnjem tržištu, pratiti kretanje roba, definisati kritične periode, odrediti mehanizme i vremenske okvire djelovanja. Takođe, neophodno je konstantno promovisati potrošnju domaćih proizvoda.

U cilju povećanja izvoznih mogućnosti za poljoprivredne proizvode, potrebno je uspostaviti sistem koji će obezbjediti ispunjavanje standarda za izvoz, što podrazumijeva s jedne strane uspostavljanje komandnog lanca između institucija zaduženih za kontrolu bezbjednosti hrane i s druge strane ispunjavanje standarda na nivou gazdinstva i svakog pojedinačnog proizvođača.

4. *Uređenje zemljišne politike*

Za uređenje zemljišne politike je neophodno uspostavljanje saradnje i razmjene informacija između ministarstava nadležnih za poljoprivredu i institucija koje posjeduju podatke o zemljišnim parcelama. Uređenje zemljišne politike se može postići formiranjem kancelarija za upravljanje zemljištem, vršenjem komasacije poljoprivrednog zemljišta, kreiranjem sistema za identifikaciju zemljišnih parcela (Land Parcel Information System - LPIS) i izmjene zakona o nasleđivanju u pravcu onemogućavanja daljeg cijepanja parcela prilikom prenosa prava vlasništva na nasljednike.

B. RURALNI RAZVOJ

1. *Unapređenje mogućnosti za zapošljavanje i samozapošljavanje u ruralnom području kroz povećanje nivoa investicija u poljoprivredne i nepoljoprivredne djelatnosti.*

Investicije treba povećati kroz veća izdvajanja budžetskih sredstava za finansiranje poljoprivrednih i nepoljoprivrednih djelatnosti, obezbjeđivanje povoljnih investicionih kredita, posebno start-up kredita za mlade uz istovremeno stavljanje u funkciju postojećih resursa u ruralnim područjima (zemljište, voda, objekti, oprema i dr.). Učestvovanje u edukacijama i uopšte u aktivnostima podizanja kapaciteta ljudskih resursa u ruralnim područjima treba da bude preduslov za dobijanje sredstava za započinjanje biznisa.

Da bi se dugoročno poboljšala konkurentska pozicija poljoprivrednih proizvođača i ostvarila ključna prepostavka za modernizaciju i prestrukturiranje poljoprivredne proizvodnje, neophodno je investirati u izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih proizvodnih objekata, nabavku nove opreme i poljoprivredne mehanizacije i podizanje višegodišnjih plantažnih zasada ili nabavku stoke boljih genetskih performansi.

2. *Animacija ruralnog stanovništva i podizanje kapaciteta u svrhu samoorganizovanja i udruživanja, te izrade lokalnih razvojnih planova.*

Participacija ruralnog stanovništva u provođenju ruralnog razvoja njihovog područja se može postići jedino kroz animiranje i izgradnju kapaciteta tog stanovništva. Ruralno stanovništvo treba prepoznati potrebu i interes da se udružuje u udruženja, zadruge, lokalne akcione grupe, mašinske prstenove, klastere, i druge organizacije.

3. *Unapređenje nivoa primjene znanja i inovacija u poljoprivredi i ruralnom razvoju uključujući unapređenje preduzetničkih sposobnosti ruralnog stanovništva.*

Nivo primjene znanja i inovacija u poljoprivredi i ostalim aspektima ruralnog razvoja treba povećati kroz unaprijeđenje dostupnosti i kroz povećanje kvaliteta i kvantiteta stručnih usluga u svim ruralnim područjima BiH, a na osnovu partnerstva između javnog, civilnog i poslovnog sektora u pružanju savjetodavnih usluga. Kontinuirano raditi na povećanju broja organizovanih edukacija iz oblasti preduzetništva, inovacija i samoorganizovanja, kreiranju sistema za prenos znanja i inovacija uz obezbjeđivanje adekvatnog finansiranja primjenjenih istraživanja u poljoprivrednoj proizvodnji i ruralnom razvoju.

4. *Stvaranje organizacionih, kadrovskih i drugih prepostavki za efikasno korišćenje sredstava iz EU predpristupnih fondova.*

Stvaranje ovih prepostavki se može izvršiti kroz kreiranje operativne organizacione strukture u sektor poljoprivrede i ruralnog razvoja sa jasnim nadležnostima na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, kroz podizanje kadrovskih kapaciteta svih organizacija koje rade u sektor poljoprivrede i ruralnog razvoja, a pogotovo organizacija civilnog društva, kroz donošenje i implementaciju zakonske regulative u Bosni i Hercegovini koja je u skladu sa zakonskom regulativom Evropske unije ali i u potpunosti prilagođena domaćim uslovima.

C. ULOGA CIVILNOG DRUŠTVA U RURALNOM RAZVOJU BOSNE I HERCEGOVINE

1. *Povećanje zastupljenosti organizacija civilnog društva u procesima odlučivanja, donošenju politika i realizaciji strategija za oblast ruralnog razvoja u BiH*

Organizacije civilnog društva (OCD) treba da izgrade sistem kojim bi ostvarili kvalitetnu zastupljenost u sferama gdje se rješava o pitanjima ruralnog razvoja na svim nivoima odlučivanja - od opštinskog nivoa do državnog. Postizanje rješenja problema može se ostvariti, primarno u partnerstvu sa donosiocima odluka i zainteresiranim stranama, definisanjem problema za koji će se ponuditi kvalitetno rješenje. Stalna prisutnost u radnim tijelima i učešće u rješavanju strateških pitanja ruralnog razvoja, omogućiti će OCD adekvatnu zastupljenost u svim procesima donošenja odluka i realizacije planova.

2. *Uspostavljanje funkcionalnog odnosa, koordinacije i partnerstva organizacija civilnog društva sa svim akterima ruralnog razvoja*

Organizacije civilnog društva mogu da predlože i uspostave funkcionalne procese unapređenja odnosa, koordinacije i partnerstva sa spektrom aktera ruralnog razvoja. Rješenju problema,

korištenjem zajedničkih ljudskih i finansijskih kapaciteta, doprinosi izgradnja funkcionalnog partnerstva ruralnih i urbanih područja, kao i direktni odnos sa korisnicima. Uspostavom profesionalnog i transparentnog rada sa korisnicima i drugim akterima ruralnog razvoja povećava se stepen uspješnosti realizuje projekta i efekti ruralnog razvoja. Inicijative za partnerski odnos treba da daju OCD, a partnerstvo ima zadatku da osnaži konsistentnost i odgovornosti svih učesnika u procesu ruralnog razvoja i tako doprinese uspješnoj realizaciji aktivnosti i osigura kontinuiran nastavak saradnje.

3. *Unapređenje kapaciteta organizacija civilnog društva u cilju njihovog efektivnog doprinosa ruralnom razvoju*

U oblasti ruralnog razvoja u BiH djeluju OCD koje imaju razvijene kapacitete i primarno djeluju iz urbanih sredina. Tim OCD potrebno je profiliranje koje bi izgradilo i usmjerilo razvoj kapaciteta osoblja organizacije u pravcu specijaliziranih oblasti ruralnog razvoja, posebno u oblastima koje se odnose na proces približavanja EU, izradu i implementaciju programa rada, istraživanja i edukativnih programa iz oblasti ruralnog razvoja. Razvoj kapaciteta OCD koje se primarno bave javnim zagovaranjem treba biti usmjeren na kvalitetno upoznavanje problematike ruralnog razvoja. OCD i druge formalno udružene skupine koje primarno djeluju iz ruralnih sredina, obično imaju nedovoljno razvijene kapacitete da efektivno doprinesu ruralnom razvoju u BiH. Razvoj kapaciteta tih OCD predstavlja prioritetan zadatku i trebao bi biti usmjeren na oblasti održivosti organizacija na specijalizirane edukacije iz oblasti ruralnog razvoja. Potrebno je napraviti plan razvoja i jačanja kapaciteta OCD u oblasti ruralnog razvoja u BiH.

4. *Uspostavljanje adekvatnog sistema finansiranja organizacija civilnog društva koje rade u oblasti ruralnog razvoja*

Finansiranje aktivnosti OCD koje djeluju o oblasti ruralnog razvoja odvija se nesistemski i to sredstvima međunarodnih projekata ili kredita, iz sredstva međunarodnih institucija ili iz sredstva budžeta BiH institucija na svim nivoima vlasti. Uspostava adekvatnog sistema finansiranja OCD bi se ostvarila primjenom definisanih kriterija za transparentnu raspodjelu sredstava na svim nivoima od lokalnog do državnog nivoa, a kojih će se pridržavati relevantni donosioci odluka. Drugi sistemski način finansiranja OCD može biti uspostava akreditacije OCD da mogu kvalitetno obavljati aktivnosti, a sistem finansiranja OCD može biti uspostavljen i permanentnom realizacijom projekata finansiranih iz međunarodnih izvora što zahtijeva razvijene kapacitete organizacija.

U cilju realizacije gore navedenih preporuka, stanovnici ruralnih područja Bosne i Hercegovine i drugi akteri ruralnog razvoja podržavaju zajedničkoaktivno djelovanje javnog, privatnog i civilnog sektora u Bosni i Hercegovini i u tom pravcu na Prvom bosanskohercegovačkom ruralnom parlamentu usvajaju se sljedeći

ZAKLJUČCI

1. Ruralni parlament Bosne i Hercegovine uspostavljamo kao stalni forum za aktivni dijalog između različitih aktera koji žive i rade u ruralnim područjima – od pojedinaca do organizacija civilnog društva, ekonomskih i društvenih subjekata do vladinih institucija.
2. Predlažemo da Mreža za ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini nastavi da prati napredak realizacije prijedloga i zaključaka Prvog ruralnog parlaminta Bosne i Hercegovine te da se posebno aktivno uključi u realizaciju preporuka iz poglavљa C. Uloga civilnog društva u ruralnom razvoju. Takođe, zadužuje se Mreža za ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini da, zajedno sa ostalim zainteresovanim subjektima, nastavi sa razvojem koncepta i organizovanja budućih ruralnih parlamenta Bosne i Hercegovine.
3. Zahtjevamo od javnog sektora da donosi odgovarajuće strateške i operativne dokumente, zakonske i podzakonske akte iz domena svoje nadležnosti, uspostavlja efikasan sistem funkcionisanja, te obezbeđuje neophodna sredstva za finansiranje realizacije preporuka iz Deklaracije. Zahtjeva se od svih nivoa vlasti da povećaju zastupljenost i učešće civilnog sektora u donošenju programa, planova, odluka i radu raznih tijela u sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja, te da se civilnom sektoru dodjeli značajnija uloga u realizaciji, monitoringu i evaluaciji programa i planova.
4. Predlažemo privatnom sektoru da aktivnije sarađuje sa javnim i civilnim sektorom, preduzima inicijative u pravcu realizacije investicija u oblasti poljoprivrednih i nepoljoprivrednih djelatnosti u ruralnom području, kao i aktivnosti u pravcu podizanja nivoa znanja i vještina u oblasti tehnologije proizvodnje, preduzetništva i lokalnog ekonomskog razvoja.
5. Podstičemo civilni sektor da provodi aktivnosti na animiranju i podizanju kapaciteta ruralnog stanovništva, te doprinosi izgradnji partnerskih odnosa sa svim akterima u ruralnom području, a naročito sa predstvincima javnog i privatnog sektora u identifikovanju prioriteta i potreba razvoja u ruralnom području.

*
* *

U Sarajevu, 15. maja 2015. godine

**PRILOG II I III
LISTA GOVORNIKA I UČESNIKA
PRVOG BH RURALNOG PARLAMENTA**

PRILOG II - LISTA GOVORNIKA PRVOG BH RURALNOG PARLAMENTA

UVODNI GOVORI		
1	Miodrag Matavulj	Predsjednik Mreže za ruralni razvoj u Bosni i Hercegovini
2	Safet Softić	Drugi zamjenik predsjedavajućeg Doma naroda BiH
3	Dušan Nešković	Pomoćnik ministra vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH
4	Džemal Hodžić	Predstavnik Delegacije Evropske unije u BiH
5	Staffan Nillson	Član Evropskog ekonomskog i socijalnog savjeta, Švedska
RADNI DIO RURALNOG PARLAMENTA		
PANEL I – Prioriteti razvoja poljoprivrede u Bosni i Hercegovini (panelisti)		
1	Vesna Erić	Predstavnica Udruženje žena "Maja", Kravica
2	Benjamin Torić	Predstavnik USAID/FARMA projekta, Sarajevo
3	Mehmed Nikšić	Predsjednik Udruženja proizvođača mlijeka u BiH
4	Amila Jogunčić-Škrobić	Direktorica Udruženja Bosper, Tuzla
5	Dragan Brković	Asistent, Poljoprivredni fakultet Banja Luka
PANEL II – Prioriteti ruralnog razvoja u Bosni i Hercegovini		
1	Bojan Ćikić	Predstavnik Centra za poljoprivredu i ruralni razvoj, Banja Luka
2	Sabahudin Bajramović	Univerzitetski profesor, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Sarajevo
3	Slavica Ašonja	Direktorica LAG-a Devetak, Rogatica
4	Radim Sršeň	Predstavnik Evropskog LEADER udruženja za ruralni razvoj
5	Milovan Antonić	Savjetnik u Poljoprivrednoj zadruzi Agrojapra, Novi Grad
PANEL III – Prioriteti ruralnog razvoja u Bosni i Hercegovini		
1	Tihomir Knežiček	Univerzitetski profesor, Rudarsko geološko građevinski fakultet , Tuzla
2	Šefik Veladžić	Direktor Lokalne akcione grupe Una-Sana, Sanski Most
3	Goran Šoster	Koordinator PREPARE NETWORK mreže, Slovenija
4	Slaviša Jovanović	Predstavnik GIZ-a, Banja Luka
5	Amra Selesković	Direktorica Udruženja VESTA, Tuzla

PRILOG III - LISTA SVIH UČESNIKA PRVOG BH RURALNOG PARLAMENTA

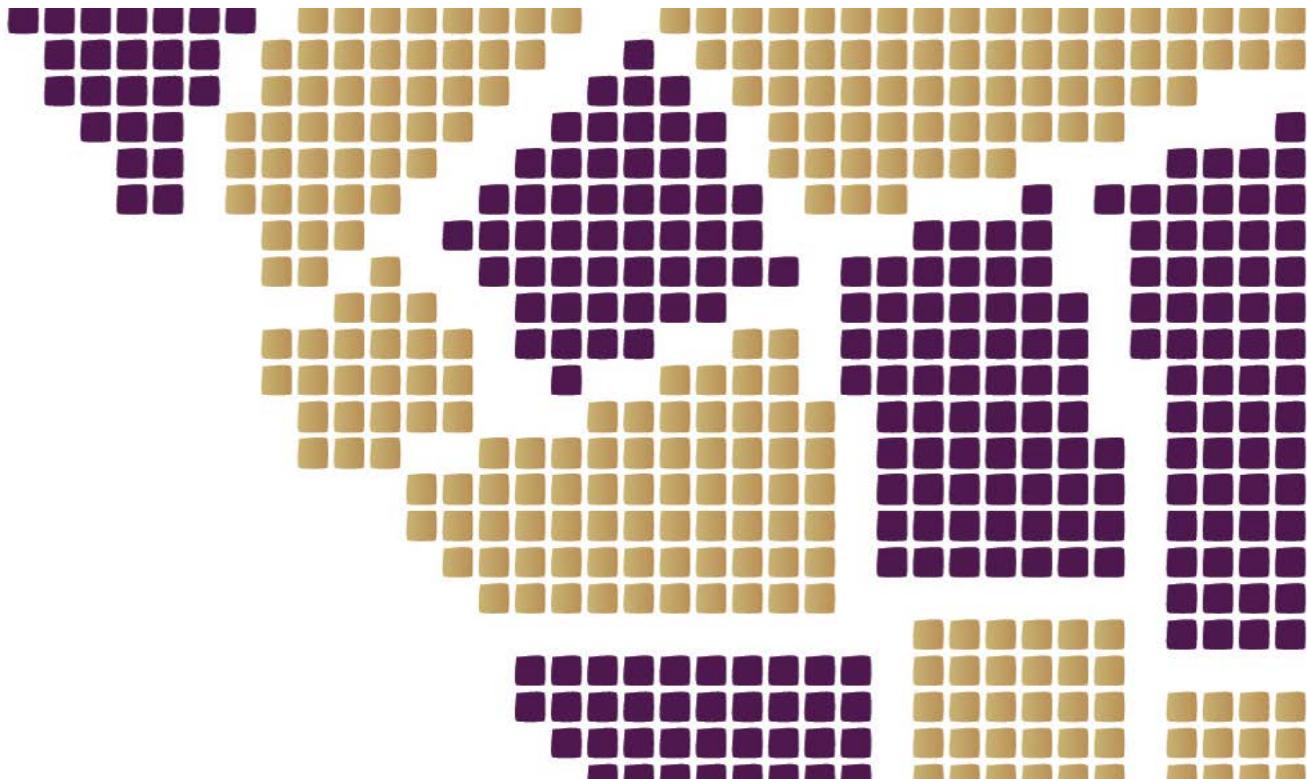
Red. broj	Ime i prezime	Organizacija/Institucija/Preduzeće
1	Adem Aličić	Udruženje proizvođača jagodastog voća i povrća, Bužim
2	Adela Mehinagić	Asocijacija za razvoj LEDA, Zenica
3	Aldin Aličić	Fondacija Hastor, Sarajevo
4	Aleksandar Gvozdić	Mreža za ruralni razvoj Srbije
5	Aleksandar Milanović	LAG Savus, Gradiška
6	Alena Kolářová	ELARD, Brisel
7	Alisa Uzunović	Language Lab, Sarajevo
8	Alma Huseinbegović	Opća poljoprivredna zadruga „Konjic“, Konjic
9	Altijana Fejzić	Udruženje za razvoj ruralnog turizma "Alterural", Sarajevo
10	Amila Jorgunčić Škrobić	Udruženje Bosper, Tuzla
11	Amra Selesković	Udruženje Vesta, Tuzla
12	Anna Erlandsson	We Effect, Švedska
13	Ana Tolić	Općina Ljubuški, Ljubuški
14	Ankica Pehar	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNŽ
15	Antonija Tolić	NVO Probojska Orhideja, Ljubuški
16	Arif Tarahija	Udruženje poljoprivrednika- proizvođača "Malina", Vitez
17	Atif Mujezinović	Udruženje poljoprivrednika - proizvođača "Malina", Vitez
18	Bekir Omerović	Općina Zvornik, Zvornik
19	Benjamin Torić	USAID/SIDA FARMA, Sarajevo
20	Bojan Ćikić	Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj, Banja Luka
21	Dejan Gašić	Udruženje EKO Motajica, Srbac
22	Dragan Brković	Poljoprivredni fakultet, Banja Luka
23	Dragan Roganović	Mreža za ruralni razvoj Srbije
24	Dragi Žujo	Agroneretva doo, Mostar
25	Dušan Nešković	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH
26	Duško Cvjetinović	Udruženje građana "Nešto Više", Sarajevo
27	Džemal Hodžić	EU Delegacija u Bosni i Hercegovini
28	Džemil Vejzović	UG "Primanatura", Doboј
29	Edhem Tufo	Udruženje Konjički klub „Djeca Vjetra“, Sarajevo

30	Ehlimana Redžić Buzar	Muslim Aid, Sarajevo
31	Eldina Muftić	AgroLink, Sarajevo
32	Emina Sijahović	Fondacija Hastor, Sarajevo
33	Ermina Islamčević	Udruženje Terra Sana, Sanski Most
34	Ešref Maksumić	Eco-Line, Mostar
35	Filik Kordić	Restoran Udovice, Mostar
36	Goran Šoster	PREPARE Network, Slovenia
37	Hamdija Čivić	Ured za harmonizaciju, Istočno Sarajevo
38	Harun Sarajlić	Opština Vitez, Vitez
39	Hasan Grebić	Udruženje za održivi povratak, Zvornik
40	Himzo Tule	Redah, Mostar
41	Husejin Selimović	Savez lokalnih udruženja poljoprivrednika SLUP,Sanski Most
42	Husein Hasić	Zadružni savez Federacije Bosne i Hercegovine
43	Ibrahim Turak	UPP povrća, Buturović polje
44	Ismeta Čorić	MakroVita doo, Sarajevo
45	Ivana Miličević	Eco proizvodi "Iva", Fojnica
46	Ivica Brešić	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HBŽ
47	Ivica Sivrić	Redah, Mostar
48	Jadranka Boltić	Opština Drvar, Drvar
49	Jusuf Sivro	Općina Vitez, Vitez
50	Katica Đuran	Udruženje poljoprivrednih proizvođača "Stolisnik", Livno
51	Marina Savić	Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj, Banja Luka
52	Ladislav Beran	Lag Rose, Czech Republic
53	Ljiljana Davidović	Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine
54	Maja Stojanović	Udruženje za poduzetništvo i posao, Žepče
55	Mario Vignjević	Embassy of Sweden - Sida, Sarajevo
56	Mehmed Mušinović	Udruženje poljoprivrednika proizvođača "Malina", Vitez
57	Mehmed Nikšić	Udruženje proizvođača mlijeka u Federaciji BiH
58	Memnuna Zvizdić	Udruženje Žene Ženama, Sarajevo
59	Mensur Duraković	Udruženje voćara, Konjic
60	Milan Jovanović	Udruženje Feniks, Han Pijesak
61	Milan Mrđa	Centar za promociju civilnog društva, Sarajevo

62	Milan Turk	Udruženje građana Perspektiva, Gradiška
63	Milica Mitrašinović	Udruženje Feniks, Han Prijesak
64	Miloš Bauk	Poljoprivredna zadruga "Unačko vrelo", Drvar
65	Milovan Antonić	Poljoprivredna zadruga Agrojapra, Novi Grad
66	Milovan Ćućić	Resor za pružanje stručnih usluga MPŠiV Republike Srpske
67	Miodrag Matavulj	Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj, Banja Luka
68	Mira Jović	Udruženje Ekopliva, Jajce
69	Mira Rupčić	Udruga Staro Hardomilje, Ljubuški
70	Mirela Marošlić	MFR Francuska, Tuzla
71	Mirjana Pećanac	Udruženje poljoprivrednika opštine Drvar, Drvar
72	Momčilo Bajić	Udruženje stočara-proizvođača mlijeka i mesa, Drvar
73	Monika Radetić	Udruženje građana Perspektiva, Gradiška
74	Nela Slezak	Turistički klaster Hercegovina, Mostar
75	Nezir Hodžić	Udruženje Bosper, Tuzla
76	Nedžad Bićo	Udruženje poljoprivrednika Federacije BiH
77	Nežla Adilagić	AgroLink, Sarajevo
78	Nikola Bojić	LIR Evolucija, Banja Luka
79	Olja Radlović	Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj, Banja Luka
80	Omer Mrakić	Udruženje proizvođača sira u BiH
81	Osman Kapetanović	Seosko domaćinstvo "Šadrvan", Vareš
82	Osman Perva	Udruženje građana za zaštitu, sakupljanje i proizvodnju ljekovitog bilja i šumskih plodova, Konjic
83	Petar Ninić	Centar za poljoprivredu i ruralni razvoj - CARD, Banja Luka
84	Rada Svitlica	USAID/SIDA FARMA, Sarajevo
85	Radim Sršeň	ELARD, Brisel
86	Rasim Husić	ZZ „Gračanka“, Gračanica
87	Refik Boloban	Savez poljoprivrednih udruženja
88	Rešid Čosibegović	JU Srednja škola poljoprivrede, Sarajevo
89	Roman Haken	European Economic and Social Commitee, Czech Republic
90	Sabahudin Bajramović	Poljoprivredno-prehrambeni fakultet, Sarajevo
91	Salko Dedić	Udruženje proizvođača jagodastog voća i povrća, Bužim
92	Sanela Stanojcic	Američka ambasada, Sarajevo

93	Sara Devisme	Udruženje za razvoj ruralnog turizma "Alterural", Sarajevo
94	Sasho Angelovski	We Effect, Švedska
95	Saša Živković	Udruženje građana Perspektiva, Gradiška
96	Selim Herić	Pčelarsko društvo ROJ, Konjic
97	Senija Senka Jakupović	Udruženje "Dijakom", Sanski Most
98	Siniša Berjan	Poljoprivredni fakultet, Istočno Sarajevo
99	Slavica Ašonja	LAG Devetak, Rogatica
100	Slavica Drašković	TACSO Bosna i Hercegovina
101	Slavica Šutalo	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivivrede HNŽ
102	Slaviša Jovanović	GIZ, Banja Luka
103	Slaviša Mazić	Opština Vlasenica, Vlasenica
104	Slavko Dobrilović	Zadružni savez Bosne i Hercegovine
105	Slobodan Vulešević	Centar za razvoj Hercegovine, Trebinje
106	Staffan Nillson	European Economic and Social Commitee, Sweden
107	Stjepan Matić	Ured za harmonizaciju, Sarajevo
108	Šefik Veladžić	LAG Una Sana, Sanski Most
109	Šefket Isaković	Udruženje pčelara Propolis, Bužim
110	Šejla Šabanović	Federalna televizija, Sarajevo
111	Tihomir Knežiček	Rudarsko geološko građevinski fakultet, Tuzla
112	Tina Marelja	Ministarstvo gospodarstva HBŽ
113	Tomi Pikuli	AgriNet, Albania
114	Tomislav Panenić	Hrvatska mreža za ruralni razvoj HMRR
115	Ubavka Gašević	Udruženje "Arka", Han Prijesak
116	Vasilija Broćeta	Ministarstvo gospodarstva HBŽ
117	Vesna Erić	Udruženje žena "Maja", Kravica
118	Vesna Katić	Sistem NGO, Brčko
119	Vlado Pijunović	FAO, BiH
120	Vjekoslav Stevanović	Opština Bratunac, Bratunac
121	Zoran Novaković	Udruženje Eko Motajica, Srbac
122	Zuzana Ghuthova	LAG Rose association, Czech Republic
123	Željko Damjanović	Opština Vlasenica, Vlasenica
124	Željko Šunjic	Udruga Tenica, Mostar

Ova publikacija je urađena uz pomoć Evropske unije, a podržana je od švedske organizacije We Effect u okviru projekta ACoRD (Alliance for Common Rural Development). Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost ACED-a i ni u kom slučaju ne predstavlja stanovišta Evropske unije. Ruralni parlament je organizovan u okviru projekta ACoRD.

Projekat finansira
Evropska unija

Projekat podržava švedska
organizacija WeEffect